

DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Stanisław W. Kłopot, Paweł Trojanowski

EU-CONSULT Sp. z o.o.

Świętochłowice, listopad 2014

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

ZAMAWIAJĄCY:

Miasto Świętochłowice

ul. Katowicka 54

41-600 Świętochłowice

www.swietochlowice.pl

WYKONAWCA:

„EU-CONSULT” Sp. z o.o.

ul. Wały Piastowskie 1

80-855 Gdańsk

www.eu-consult.pl

SPIS TREŚCI

DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH.....	4
WPROWADZENIE: METODOLOGIA DZIAŁAŃ DIAGNOSTYCZNYCH	4
ŁAD PRZESTRZENNY I PROBLEMY MIESZKANIOWE	10
LUDNOŚĆ: MIESZKAŃCY I RODZINY	16
POMOC SPOŁECZNA	25
KULTURA – EDUKACJA –REKREACJA – ZDROWIE	30
RYNEK PRACY	35
BEZPIECZEŃSTWO	42
PODSUMOWANIE: OBRAZ PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH ŚWIĘTOCHŁOWIC W ŚWIETLE OPINII ANKIETOWYCH.....	45

DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Struktura treści, jaką proponujemy w *Diagnozie* jest podporządkowana pracom nad jej wykorzystaniem przy konstruowaniu *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Świętochłowic do roku 2030* oraz *Lokalny program rewitalizacji Świętochłowic do 2030 roku*. Zgodnie z przyjętymi założeniami, wynikającymi między innymi z oceny sposobu funkcjonowania poprzedniej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Świętochłowic*, w opracowywaniu perspektywicznych planów działania należy koncentrować się na wybranych problemach i zagadnieniach. Tworzenie planów zbyt szerokich, które próbują rozwiązać wszystkie problemy nękające społeczność miejską jest niepraktyczne. Selekcja celów czyni bardziej efektywnymi instrumenty ich realizacji. To jedna z zasad konstruowania dobrych strategii potwierdzona w licznych opracowaniach¹.

WPROWADZENIE: METODOLOGIA DZIAŁAŃ DIAGNOSTYCZNYCH

Zważywszy te założenia prezentujemy wnioski diagnostyczne w podziale na sekcje problemowe, które odpowiadają zadaniom postawionym przed czterema Zespołami Tematycznymi. Zajmowały się one analizą problemów i opracowaniem celów strategicznych oraz propozycjami instrumentów realizacyjnych w zakresie problematyki właściwej każdemu zespołowi z osobna:

- ZESPÓŁ I** – Polityka ludnościowa i rodzinna.
- ZESPÓŁ II** – Polityka zatrudnienia i rynku pracy.
- ZESPÓŁ III** – Bezpieczeństwo publiczne i integracja społeczna.
- ZESPÓŁ IV** – Polityka mieszkaniowa.

Zespół pierwszy, największy pod względem liczebności tworzących go specjalistów, miał też przed sobą największe spektrum problemów społecznych. Dotyczyły one bowiem wszystkich mieszkańców, choć szczególne zainteresowanie powinno, naszym zdaniem, być w tym wypadku skierowane na problemy dzieci i młodzieży. Problemy, które tu były podejmowane miały ponadto charakter wielowymiarowy. Dotyczyły bowiem różnych obszarów życia społecznego: demografii, edukacji, kultury, sportu, zdrowia i pomocy społecznej. Temu Zespołowi dedykowane są następujące części *Diagnozy*: **Ludność, Pomoc Społeczna, Kultura – edukacja – zdrowie**.

¹ Por.: Raport. Badanie jakościowe i ilościowe powiatowych i gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, Wydawnictwa Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Peretiakowicz-Czyż M. i in., 22 kroki do strategii. Standard tworzenia i aktualizacji dokumentów planistycznych z zakresu polityki społecznej, Wydaw. Fundacja TUS.

Problematykę rynku pracy wiążemy nie tylko z jej aspektem negatywnym, czyli bezrobociem. Przy tej okazji były omawiane także zagadnienia związane z poziomem i instrumentami kształtowania kapitału ludzkiego Świętochłowic. Konkluzje dla Zespołu II zawiera część pt. **Rynek Pracy**.

Bezpieczeństwo, z kolei, to nie tylko problemy wynikające z bezpośredniego zagrożenia dla życia i zdrowia poszczególnych mieszkańców. To także zjawisko zagrożenia, jakie stoi przed całą społecznością lokalną. Tym zagrożeniem jest dezintegracja. Kwestie te były przedmiotem prac Zespołu III.

Polityka mieszkaniowa dotyka jednego z najbardziej dokuczliwych problemów o charakterze przekrojowym: z jednej bowiem strony zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych to zaspokojenie potrzeb o charakterze podstawowym. Z drugiej zaś strony ma ona wymiar perspektywiczny. Szansa na własne mieszkanie to nie tylko szansa na stabilizację życia rodzinnego. To również jeden z warunków rozwoju indywidualnego życia, a także podstawowy wskaźnik jego jakości. Zespołowi IV dedykowane są konkluzje z części *Diagnozy* pt. **Ład przestrzenny i problemy mieszkaniowe**.

Opierając prezentowane treści na powyższej strukturze staraliśmy się jednocześnie uczynić zadość oczekiwaniom, co do bardziej ogólnie sformułowanej sfery problemowej. I tak, w poszczególnych fragmentach *Diagnozy*, odnajdzie czytelnik dane i analizy odnoszące się do następujących grup zagadnień:

- uwarunkowań przestrzennych i społeczno – gospodarczych,
- specyfiki kulturowej miasta Świętochłowice,
- sytuacji społecznej i demograficznej,
- problemów i kwestii społecznych mieszkańców,
- poziomu infrastruktury pomocowej,
- potrzeb i zasobów miasta.

Struktura przestrzeni społecznej jest w Świętochłowicach zróżnicowana podobnie jak w innych miastach. Problemy społeczne, zarówno w wymiarze jakościowym jak i ilościowym nie rozkładają się równo w przestrzeni miasta. Ponieważ jednak nie udało się zgromadzić danych statystycznych zagregowanych do poziomu poszczególnych dzielnic, to wnioski, siłą rzeczy, odnoszą się do całego obszaru.

METODOLOGIA BADANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH MIASTA

Zgodnie z założeniami oraz wzorem dobrych praktyk wyznaczających standardy opracowań diagnostycznych w zakresie problemów społecznych przyjęto, że podstawowy zestaw danych będzie miał charakter wtórny². Analiza danych dostarczonych przez poszczególne jednostki UM Świętochłowice została wzbogacona badaniem ankietowym. Badanie to miało, w założeniu, stanowić tzw. głos opinii publicznej, dlatego ograniczyliśmy je do wybranej grupy mieszkańców miasta, która wniosła ekspercki wkład w rozpoznanie zjawisk, nie tylko poprzez swoje doświadczenie codzienne, ale również poprzez doświadczenie zawodowe. Mamy tu na myśli osoby zawodowo związane z systemem pomocy społecznej Świętochłowic (między innymi pracowników OPS).

² Dane wtórne to dane, najczęściej statystyczne, gromadzone w obszarze statystyki urzędowej (głównie na zlecenie GUS lub władz wyższego rzędu) lub zbierane przez inne podmioty przy okazji realizacji projektów nie poświęconych bezpośrednio danemu obiektowi (w tym wypadku problemom społecznym Świętochłowic). Dane te pełnią funkcje pośrednich lub bezpośrednich wskaźników sytuacji społecznej w wybranym obszarze życia zbiorowego.

Wyjściowy zestaw wskaźników, jakie zespół ekspertów postanowił poddać analizie mieści się w obszarze danych gromadzonych przez następujące jednostki administracyjne:

- Komenda Miejska Policji
- Komenda Straży Miejskiej
- Ośrodek Pomocy Społecznej
- Powiatowy Urząd Pracy
- Wydział Kultury, Sportu i Spraw Społecznych UM Świętochłowice
- Wydział Nadzoru Właścicielskiego i Zdrowia UM Świętochłowice
- Wydział Edukacji UM Świętochłowice
- Centrum Integracji Społecznej w Świętochłowicach.

Zestaw informacji, o jakie wystąpiliśmy do wymienionych wyżej jednostek i instytucji jest bardzo szeroki. Poniżej prezentujemy wybrane obszary problemowe opisywane przez ponad 100 wskaźników, o które wystąpiliśmy do jednostek organizacyjnych UM i innych instytucji miejskich:

1. *Korzystanie oraz dostępność placówek opiekuńczo – wychowawczych, takich jak przedszkola i żłobki.*
2. *Dostępność do podstawowej i specjalistycznej służby zdrowia.*
3. *Infrastruktura kulturalno-oświatowa dla młodzieży o dorosłych.*
4. *Imprezy w zakresie kultury, oświaty, sportu i rekreacji.*
5. *Infrastruktura rekreacyjno – sportowa.*
6. *Zasoby OPS.*
7. *Beneficjenci OPS.*
8. *Przestępczość i wykroczenia przeciw porządkowi publicznemu.*
9. *Wskaźniki bezrobocia.*
10. *Działania podejmowane w obszarze wsparcia rynku pracy.*
11. *Zasoby komunalne miasta w powiązaniu z zadaniami gminy w zakresie pomocy społecznej.*
12. *Dostępność do szkół.*
13. *System szkolnictwa zawodowego.*
14. *Plany zagospodarowania przestrzennego.*
15. *Stan techniczny budynków.*
16. *Sytuacja sektora małych i drobnych przedsiębiorstw.*
17. *Aktywność firm na lokalnym rynku pracy.*

W wyniku głębszej analizy okazało się, że zgromadzony zestaw danych wymaga korekt i uzupełnień, dlatego też rozszerzono go. W tym celu wykorzystano ogólnodostępne dane statystyczne zgromadzone w Banku Danych Lokalnych GUS

O ile dane wtórne pozwalają na rejestrację poszczególnych wskaźników o charakterze makrospołecznym, o tyle dane ankietowe pokazują problemy społeczne widziane z perspektywy poszczególnych osób. To ich doświadczenia oraz wnioski, jakie z niego wyciągają, tworzą obraz rzeczywistości. Opisy uzyskiwane na te dwa sposoby nie są nigdy identyczne. Ale powinny być zbieżne. Z racji odnoszenia się do tej samej rzeczywistości społecznej są też komplementarne.

Obraz problemów społecznych, który wyłania się z opinii osób ankietowanych powinniśmy traktować, jako „ludzki” komentarz do „suchych” danych statystycznych. Dlatego też pytania kierowane do respondentów (w tym wypadku mieszkańców Świętochłowic zawodowo związanych z systemem pomocy społecznej) odnosiły się bezpośrednio do ludzkich problemów. Problemy te zostały pogrupowane w kilku kategoriach mieszkańców miasta wyodrębnionych ze

względu na dwie cechy (obie niezwykle istotne z punktu widzenia rozkładu większości problemów społecznych): wiek oraz sytuacja życiowa. I tak, poszczególne pytania dotyczyły problemów następujących kategorii świętochłowiczian:

- dzieci w wieku do lat 6,
- młodzież i dzieci ze szkół podstawowych i gimnazjów,
- młodzież ponadgimnazjalna,
- młodzi ludzie, którzy ukończyli szkołę i zaczynają dorosłe życie,
- rodziny z dziećmi na utrzymaniu,
- mieszkańcy w wieku produkcyjnym mobilnym, (czyli do 44 roku życia),
- mieszkańcy w wieku produkcyjnym niemobilnym (45+),
- osoby w wieku około emerytalnym i osoby starsze (60+).

Nasi respondenci każdemu z problemów mogli nadać odpowiednią rangę wskazując na konieczność jego rozwiązania: jak najszybciej, w ciągu najbliższych 5 lat lub w ciągu najbliższych 10-15 lat (pełne zestawienie statystyczne uzyskanych wyników ankiety znajduje się na str. 58 – 62).

Biorąc pod uwagę zarówno odrębność sytuacji życiowej przedstawicieli poszczególnych, zdefiniowanych na potrzeby ankiety, kategorii mieszkańców jak i, z drugiej strony, fakt zamieszkiwania przez nich tej samej przestrzeni wyłoniony został zestaw pytań dotyczących problemów wspólnych oraz unikatowych. Prezentujemy je w poniższym zestawieniu.

DZIECI W WIEKU DO LAT 6

1. *Za mało miejsc w żłobkach*
2. *Mała ilość placów zabaw*
3. *Przemoc w rodzinach wobec małych dzieci*
4. *Brak bezpieczeństwa w miejscach publicznych*

MŁODZIEŻ I DZIECI ZE SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I GIMNAZJÓW

1. *Zbyt duże różnice pomiędzy lepszymi i gorszymi szkołami*
2. *Zbyt mała oferta bezpłatnych zajęć pozalekcyjnych*
3. *Brak wsparcia dla dzieci z rodzin ubogich (żywienie, wycieczki, oferta edukacyjna, kulturalna i rekreacyjna)*
4. *Brak zajęć dla młodzieży organizowanych przez placówki szkolne w dni wolne od zajęć*
5. *Brak współpracy rodziców ze szkołą*
6. *Zbyt łatwy dostęp do alkoholu*
7. *Zbyt łatwy dostęp do narkotyków*
8. *Agresja wśród młodzieży*
9. *Brak poradni opiekuńczo - wychowawczych*
10. *Brak placówek pracujących z młodzieżą trudną*
11. *Naruszanie przez dzieci porządku publicznego (agresja w miejscach publicznych wobec ludzi i mienia publicznego)*
12. *Przestępstwa popełnianie przez nieletnich*
13. *Brak bezpłatnego dostępu do placówek rekreacyjnych i sportowych*

MŁODZIEŻ PONADGIMNAZJALNA

1. *Niski poziom działających szkół zawodowych i technicznych*
2. *Zbyt łatwy dostęp do alkoholu*
3. *Zbyt łatwy dostęp do narkotyków*

4. *Brak wsparcia dla dzieci z rodzin ubogich (żywienie, wycieczki, oferta edukacyjna, kulturalna i rekreacyjna)*
5. *Brak zajęć organizowanych przez placówki szkolne w dni wolne od zajęć*
6. *Naruszanie przez młodzież porządku publicznego (agresja w miejscach publicznych wobec ludzi i mienia publicznego)*
7. *Przestępstwa popełnianie przez nieletnich*
8. *Brak bezpłatnego dostępu do placówek rekreacyjnych i sportowych*
9. *Przestępstwa popełnianie przez uczniów szkół ponad gimnazjalnych*
10. *Brak placówek (poradni) psychoterapeutycznych i socjoterapeutycznych*

MŁODZI LUDZIEZACZYNAJĄCY DOROSŁE ŻYCIE

1. *Brak pracy dla absolwentów, którzy nie mają doświadczenia zawodowego*
2. *Brak możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego*
3. *Brak stabilizacji na rynku pracy*
4. *Brak tanich mieszkań komunalnych*
5. *Brak mieszkań socjalnych dla najuboższej młodzieży*
6. *Alkoholizm*
7. *Narkomania*
8. *Zachowania naruszające porządek publiczny*
9. *Zachowania przestępcze*

RODZINY Z DZIEĆMI NA UTRZYMANIU

1. *Ubóstwo rodzin wielodzietnych*
2. *Ubóstwo rodzin wynikające z braku pracy*
3. *Ubóstwo rodzin wynikające z patologii*
4. *Ubóstwo związane z niepełnosprawnością członka rodziny*
5. *Przemoc w rodzinie pomiędzy małżonkami (partnerami)*
6. *Przemoc w rodzinie w stosunku do dzieci*
7. *Brak mieszkań socjalnych dla rodzin*
8. *Brak mieszkań chronionych*
9. *Bezradność (brak umiejętności, kompetencji) opiekuńcza i wychowawcza rodziców wobec małoletnich dzieci (również brak właściwej opieki nad nimi)*
10. *Zły stan techniczny mieszkań komunalnych*
11. *Alkoholizm*

OSOBY DO 44 ROKU ŻYCIA

1. *Brak stałej pracy*
2. *Brak oferty podnoszenia kwalifikacji zawodowych*
3. *Brak polityki wspierającej zakładanie małych firm*
4. *Niski poziom opieki medycznej nad pracownikami*
5. *Brak nadzoru firm i przedsiębiorców nad bezpieczeństwem i higieną pracy*
6. *Brak profilaktyki zdrowotnej*

OSOBY 45+

1. *Brak profilaktyki zdrowotnej*
2. *Zagrożenie utratą pracy*
3. *Niski poziom zainteresowania pracodawców tą kategorią pracowników*
4. *Wzrost liczby osób niepełnosprawnych w wyniku chorób przewlekłych*

5. *Brak pracy*
6. *Brak programów szkoleniowych umożliwiających wejście na rynek pracy*
7. *Brak oferty szkoleniowej umożliwiającej zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych*
8. *Brak polityki wspierającej zakładanie małych firm*
9. *Brak oferty edukacyjnej dla osób tej kategorii wiekowej*

OSOBY 60+

1. *Brak zainteresowania ze strony członków najbliższej rodziny*
2. *Niesprawność fizyczna i psychiczna*
3. *Brak oferty zapewniającej możliwość zagospodarowania wolnego czasu*
4. *Ubóstwo*
5. *Alkoholizm*
6. *Utrudniony dostęp do świadczeń zdrowotnych i rehabilitacyjnych*
7. *Brak lekarskiej opieki geriatrycznej*
8. *Wzrost liczby osób niepełnosprawnych w wyniku wieku i chorób przewlekłych*

Wyniki badania mogą mieć charakter jedynie orientacyjny. Mała liczba wypowiedzi (37), którą udało się uzyskać za pośrednictwem ankiety internetowej nie pozwala na szacowanie opinii w odniesieniu do wszystkich mieszkańców Świętochłowic. Jak już jednak nadmieniliśmy, wyniki te należy traktować, jako komentarz do wskaźników makroekonomicznych. Tym bardziej, że respondenci poza odpowiedziami na pytania zamknięte (gdzie nie mieli możliwości wyboru innej odpowiedzi niż ta, która znalazła się w kafeterii) mogli również opisywać negatywne zjawiska swoimi własnymi słowami³.

STRUKTURA STRATEGII

Na część diagnostyczną *Strategii*, poza wstępem, zakończeniem składają się następujące części:

- ŁAD PRZESTRZENNY I PROBLEMY MIESZKANIOWE
- LUDNOŚĆ: MIESZKAŃCY I RODZINY
- POMOC SPOŁECZNA
- KULTURA - EDUKACJA – ZDROWIE
- RYNEK PRACY
- BEZPIECZEŃSTWO

Elementem kluczowym każdej części jest rozdział „Wnioski”. Znajduje się tam podsumowanie wcześniejszych analiz. **Jednocześnie to we wnioskach właśnie zawarliśmy przesłanki do *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Świętochłowic do roku 2030*.**

Nie wszystkie konkluzje jednak nadają się na takie przesłanki. Każdy z wniosków opisuje wprawdzie konkretny problem. Nie każdy jednak problem, nawet jeśli jest niezwykle dokuczliwy dla społeczności miasta, może być rozwiązany przez władze lokalne. Niektóre zjawiska mają wymiar, przede wszystkim, strukturalny lub ich charakter bądź natężenie wykracza poza możliwości społeczności lokalnej i władz samorządowych. Bezrobocie

³ Stosując opisany tryb prezentacji wyników ankiety chcemy jednocześnie udostępnić czytelnikowi rozkłady odpowiedzi na wszystkie pytania. Razem z danymi społeczno – demograficznymi badanymi zamieszczamy je w aneksie.

z pewnością jest takim problemem. Podobnie jak negatywne zjawiska demograficzne, zapaść społeczno – kulturowa wykluczonych grup społecznych, degradacja środowiska czy dekapitalizacja komunalnego zasobu mieszkaniowego. Zjawiska te, nawet jeśli nie kwalifikują się do grupy problemów społecznych miasta, to z pewnością problemy te determinują. Ich skala jednak i zasięg nie dają się często objąć ani krótkotrwałą perspektywą czasową ani kompetencjami miejskich instytucji zarządczych.

ŁAD PRZESTRZENNY I PROBLEMY MIESZKANIOWE

Dzięki podjętym działaniom miasto dysponuje względnie uporządkowaną przestrzenią by poprzez odpowiednie zabiegi planistyczne i lokalne regulacje prawne osiągnąć pożądany ład przestrzenny i funkcjonalny. Kwestia ta ma istotne znaczenie dla łagodzenia konfliktów przestrzennych obniżających jakość życia mieszkańców miasta, a także dla przyspieszenia prac zmierzających do silniejszego zintegrowania Świętochłowic z Chorzowem i Rudą Śląską w Miejski Obszar Funkcjonalny. Gmina przyspieszyła prace nad opracowaniem planu zagospodarowania przestrzennego. Obecnie pokrycie powierzchni planami miejscowymi wynosi 79%. Przebieg komunalizacji mienia został również przyspieszony. Miasto sukcesywnie przejmuje grunty niezbędne do inwestycji infrastrukturalnych i tereny dla budownictwa mieszkaniowego. Miasto dla dalszego rozwoju musi dysponować gruntami pod inwestycje mieszkaniowe i inne inwestycje komunalne. Przypomnieć w tym miejscu wypada, że Świętochłowice są najgęściej zaludnionym miastem na prawach powiatu w województwie śląskim. W 2012 roku na 13 km² mieszkało 52372, czyli 3935 osób na jednym kilometrze kwadratowym⁴. W miarę możliwości porządkowana jest struktura własnościowa zasobów mieszkaniowych znajdująca się w administrowaniu miasta. Rzecz jest o tyle trudna, że potencjalni właściciele budynków i ich spadkobiercy rozproszyli się po świecie i ustalenie praw własnościowych jest bardzo czasochłonne.

Oczywisty jest również fakt, że Świętochłowice nie mogą jak inne miasta, z racji swego położenia w konurbacji górnośląskiej, „rozlewać” się przestrzennie poprzez przyłączanie do miasta wsi podmiejskich. Gminie pozostaje zatem racjonalne gospodarowanie gruntami znajdującymi się w obszarze miasta.

Według informacji Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Lokalowej, Gmina - oprócz własnego zasobu mieszkaniowego - administruje zasobem mieszkaniowym należącym do osób prywatnych: 173 budynkami z 1747 mieszkaniami oraz do skarbu państwa: 2 budynkami z 13 mieszkaniami⁵, ponosząc przy tym określone koszty związane z konserwacją i utrzymaniem tych zasobów.

W Świętochłowicach brak jest dostatecznej liczby mieszkań socjalnych. Według stanu na dzień 12 grudnia 2013 roku było ich zaledwie 207, skupionych w 99. budynkach mieszkalnych.

⁴Województwo Śląskie 2013. Podregiony, powiaty, gminy, US Katowice, Katowice 2013, s. 126-127.

⁵Informacja o zarządzanym zasobie, MPGL, Świętochłowice 2013.

ZASOBY MIESZKANIOWE

Według danych statystycznych w 2012 roku było w Świętochłowicach 22360 mieszkań.

Tabela 1 Zasoby mieszkaniowe Świętochłowic na tle sytuacji mieszkaniowej w województwie i subregionie katowickim

PRZEKRÓJ TERYTORIALNY	MIESZKANIA	LICZBA IZB W MIESZKANIU	LICZBA OSÓB NA JEDNO MIESZKANIE	LICZBA OSÓB NA JEDNĄ IZBĘ	POW. UŻ. W M ² MIESZKANIA	POW. UŻ. W M ² NA 1 OSOBĘ
Woj. śląskie	1713135	3.73	2.69	0.72	69.6	25.8
Subregion katowicki	329163	3.26	2.30	0.71	56.9	24.7
Świętochłowice	22360	3.04	2.34	0.77	50.9	21.7

Źródło: „Zintegrowana Strategia Rozwoju Chorzowa, Rudy Śląskiej, Świętochłowic”, Respublic 2014, s. 21

Z porównania tych podstawowych wskaźników charakteryzujących sytuację mieszkaniową w województwie, regionie i mieście wynika, że mieszkania świętochłowickie były przeciętnie mniejsze i bardziej zagęszczone. Potwierdzają to pośrednio dane dotyczące liczby izb w świętochłowickich mieszkaniach.

Tabela 2 Mieszkania stale zamieszkiwane w gminie Świętochłowice wg liczby izb w 2011 roku

LICZBA IZB W MIESZKANIU	N (21 422)	%
1	482	3.2
2	5947	27.8
3	8822	41.2
4	4856	22.7
5 i więcej	1315	6.1

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Ale wносить również należy, że w przywołanych przekrojach terytorialnych, w strukturze gospodarstw domowych użytkujących mieszkania znaczący udział mają gospodarstwa dwuosobowe oraz jednoosobowe. Niestety aktualny sposób agregacji informacji statystycznych dotyczących struktury gospodarstw domowych uniemożliwia analizę tego aspektu sytuacji mieszkaniowej w województwie, subregionie i mieście. Brak jest bowiem tabel krzyżowych: gospodarstwa domowe w mieszkaniach oraz rodziny w mieszkaniach. Dysponujemy tylko danymi z NSP 2011 dotyczącymi liczby i struktury świętochłowickich gospodarstw domowych.

Tabela 3 Gospodarstwa domowe w 2011 roku

GOSPODARSTWA DOMOWE	N=22231	%
Gospodarstwa domowe jednoosobowe	6497	29.2
2 osoby w gospodarstwie	6673	30.0
3 osoby w gospodarstwie	4811	21.6
4 osoby w gospodarstwie	3126	14.1
5 i więcej osób w gospodarstwie	1124	5.0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W roku spisowym było 22 231 gospodarstw domowych użytkujących stale 21 473 mieszkań. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2.38. Prawie 60% ogółu gospodarstw domowych to gospodarstwa małe, jedno i dwuosobowe. Gospodarstw 4 i więcej

osobowych było niespełna 20% ogółu. Wskaźnik współzamieszkiwania gospodarstw domowych wynosił 1.035, co świadczy o dobrej sytuacji mieszkaniowej w mieście. Zważywszy na bardzo niskie tempo budownictwa mieszkaniowego po 1989 roku, tę dobrą statystycznie sytuację zawdzięczamy z jednej strony systematycznemu obniżaniu dzietności w polskich rodzinach, z drugiej zaś stałemu odpływowi mieszkańców z miasta. Odrębną kwestią natomiast pozostaje względne dopasowanie struktury zasobów mieszkaniowych do struktury gospodarstw domowych je użytkujących.

Tabela 4 Mieszkania stale zamieszkałe wg liczby osób na izbę w 2011 roku

OGÓŁEM	LUDNOŚĆ	MIESZKANIA
	N= 52 912	N=21 473
Poniżej 0.5 osoby na 1 izbę	3 865	3 423
0.5 - 0.9 osoby na 1 izbę	17 440	9 065
jedna osoba na 1 izbę	13 031	4 642
1,01-1.49 osoby na 1 izbę	7 028	1 654
1.50-1.99 osoby na 1 izbę	5 510	1 386
2.0-2.99 osoby na 1 izbę	4 939	1 028
3 i więcej osób na 1 izbę	1 002	173

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dane z tabeli 4 wskazują, że w co piątym mieszkaniu (20.8% ogółu) na jedną izbę przypadało więcej niż jedna osoba. Przy czym należy pamiętać, że w metodologii GUS, przez izbę rozumie się pomieszczenie o trwałych ścianach, z bezpośrednim dziennym oświetleniem o powierzchni użytkowej 4 i więcej m². Możemy przyjąć, że co najmniej 1/5 zasobów mieszkaniowych była nadmiernie zagęszczona.

Dodatkowe charakterystyki sytuacji mieszkaniowej w Świętochłowicach zamieszczamy w kolejnych tabelach.

Tabela 5 Mieszkania wg roku budowy i powierzchni użytkowej w m² w 2011 roku

ROK BUDOWY	POWIERZCHNIA UŻYTKOWA W M ²								
	OGÓŁEM	PONIŻEJ 30	30-39	40-49	50-59	60-79	80-99	100-119	120 I WIĘCEJ
Przed 1918	7122	488	2952	1415	1135	732	252	88	49
1918-1944	1289	44	183	234	191	350	132	85	69
1945-1970	3856	183	1156	1405	755	209	49	60	37
1971-1978	3085	147	870	1309	638	90	25	72	34
1979-1988	4980	7	618	943	1412	1795	15	136	54
1989-2002	918	3	121	204	280	275	7	9	19
2003-2007	40	-	-	-	-	1	1	-	38
2008-2011	55	--	--	--	5	15	6	2	27
Razem	21473	877	5914	5535	4331	3486	497	455	327

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Prawie co trzecie mieszkanie miało co najwyżej 39 m², czyli nie przekraczało tzw. M3, oszczędnościowego gomułkowskiego normatywu obowiązującego w budownictwie spółdzielczym do 1973 roku (a praktycznie, nawet do 1975). Bowiem budowa zaprojektowanych bloków pod rządami tego normatywu przed 1973 była siłą rzeczy kontynuowana po wprowadzeniu nowego normatywu. Ten poślizg inwestycyjny powodował, że mieszkania w tzw. oszczędnościowym normatywie były wznoszone po wprowadzeniu nowego normatywu.

Tabela 6 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne

WYPOSAŻENI	MIESZKANIA (OGÓŁEM = 21473)	%
Wodociąg z sieci	21250	99.0
Wodociąg lokalny	147	0.68
Bez wodociągu	70	0.32
Ustęp spłukiwany	18058	84.1
Ciepła bieżąca woda	16011	76.6
Łazienka	18070	84.15
Co zbiorowe	11159	52.0
Co indywidualni	2962	13.8
Piece na paliwa stałe	6652	30.9
Piece na energię elektryczną	145	0.7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Proces prywatyzacji zasobów mieszkaniowych był w Świętochłowicach dość intensywny i dotyczył wszystkich dysponentów mieszkań. Jeszcze w 2002 roku własnością gminy było 6968 mieszkań, a osoby fizyczne posiadały jedynie 4303 mieszkania.

Tabela 7 Zasoby mieszkaniowe wg form własności w 2007 roku

FORMY WŁASNOŚCI	OGÓŁEM=21879	%
Gmina	6476	29.6
Spółdzielnia mieszkaniowa	8432	38.5
Zakłady	465	2.1
Osoby fizyczne	6506	29.7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Według NSP 2011 na 21473 mieszkań stale zamieszkanym do osób fizycznych należało 12007 mieszkań, czyli 55.9% ogółu, mieszkaniowy zasób gminy stanowiło 4337 mieszkań, a pozostałych podmiotów (spółdzielni mieszkaniowych) 5129 mieszkań, czyli 23.9% ogółu zasobów. Ludność Świętochłowic licząca 52912 osób zamieszkiwała odpowiednio: 30265 osób w mieszkaniach stanowiących własność osób fizycznych (co stanowi 57.2% ogółu mieszkańców), 10591 osób w zasobie komunalnym (20%). W zasobach spółdzielczych mieszkało 23.9% ogółu.

GOSPODAROWANIE GMINNYM ZASOBEM MIESZKANIOWYM

Najbardziej kłopotliwym aktywem przejętym przez samorzady terytorialne były mieszkania komunalne stanowiące wcześniej własność państwa. Nawet najbogatsze gminy miejskie nie były w stanie, przy określanych przez państwo stawkach czynszu, przywrócić walorów użytkowych zdekapitalizowanemu zasobowi mieszkaniowemu. Jak zresztą wynika z badań, praktycznie żaden samorząd nie zdecydował się na podwyższanie czynszów do górnych stawek dopuszczanych przepisami prawa. Za umiarkowanymi stawkami przemawiały względy ekonomiczne i społeczne. Co prawda stawki nie gwarantowały środków na utrzymanie substancji mieszkaniowej, ale z drugiej strony nie wpędzały użytkowników mieszkań w pułapkę zadłużenia lokali. Kwestią ekonomiczną było bowiem, na ile użytkownicy mieszkań komunalnych, podobnie jak i mieszkań spółdzielczych, byłiby w stanie sprostać takim podwyżkom. Przy wysokich czynszach rosłaby liczba najemców zalegających z opłatami za wynajem lokali. Innymi słowy miasto traciłoby i tak skromne (niedostateczne) przychody z czynszów. W Świętochłowicach w 2011 roku 1220 osób zalegało z czynszem, w tym 676 najemców powyżej trzech miesięcy. Kwota

zaległości wynosiła 3156,7 tys. złotych, w tym zaległości powyżej trzech miesięcy wynosiły 2729 tys. złotych, czyli 86.45% ogółu zaległości⁶. Według cytowanej już informacji MPGL ściągalność należności od lokatorów wynosiła w 2013 roku (wraz z windykacjami) około 67%. Zaległości w opłatach na dzień 30 listopada 2013 roku wynosiły około 42 500 000 złotych.⁷

Zarządzanie zasobem komunalnym jest bardzo trudnym wyzwaniem dla każdej władzy lokalnej. Ewentualna eksmisja najemcy z zasobu komunalnego bądź spółdzielczego wymusza na gminie zapewnienie lokalu zastępczego (socjalnego). Zgodnie z *Ustawą o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu Cywilnego z 2001 czerwca 2001 roku* (DZ. U. z 2005r, nr 31, poz.266, ze zm.) nie ma eksmisji na bruk. W przypadku braku lokali zastępczych dla eksmitowanych miasto ponosi dodatkowe koszty obciążające budżet miejski.

Zgodnie z istniejącymi regulacjami prawnymi miasto sprzedawało mieszkania dotychczasowym najemcom. Nie można jednak wyzbyć się całkowicie zasobu mieszkaniowego. Miasto potrzebuje rezerwy mieszkań na mieszkania socjalne, dla „dełożowanych” użytkowników z budynków zagrożonych katastrofą, dla wykwaterowywanych najemców z budynków przeznaczonych do remontu kapitalnego itp. Dla sprawnej, efektywnej i niezbyt rozciągniętej w czasie rewitalizacji również konieczna i niezbędna jest tego rodzaju rezerwa. Zakres bieżących remontów w Świętochłowicach w budynkach komunalnych i zasobach prywatnych pozostających pod zarządem Gminy oszacowano w 2013 roku na 29 044 700 złotych⁸.

Nie sądzimy, by gospodarowanie zasobami komunalnymi w Świętochłowicach różniło się od tej powszechnej praktyki. Z wyników kontroli NIK wynika, że większość skontrolowanych samorządów terytorialnych nie realizowała żadnych przedsięwzięć inwestycyjno-budowlanych. Innymi słowy nie budowała mieszkań komunalnych⁹. „W 2004 w gminie Świętochłowice nieuregulowany był stan własności 206 budynków z 2067 lokalami tj. odpowiednio 32.1% i 24.2% całego zasobu, a w 2006 -200 budynków z 2011 lokalami mieszkalnymi tj. 31.5% i 23.6% całego zasobu mieszkaniowego”¹⁰. W raporcie pokontrolnym NIK czytamy, że miasto miało problemy z zapewnieniem mieszkań socjalnych. W 2004 roku rozpatrzono 45.7% wniosków pozytywnie, w 2005 - 45.5%, a w 2006 - 43.2%. Tylko 50% tych spraw zakończyło się podpisaniem umowy najmu. Średni czas oczekiwania na mieszkanie socjalne przekraczał trzy lata¹¹.

Tabela 8 Zamieszkujący w lokalach gminnych w miastach na prawach powiatu subregionu katowickiego

SUBREGION KATOWICKI	LUDNOŚĆ FAKTYCZNIE ZAMIESZKAŁA	LICZBA MIESZKAŃ KOMUNALNYCH	% OGÓŁU	LICZBA LOKALI SOCJALNYCH	% OGÓŁU
Chorzów	112 697	13 987	10.15	1 015	0.58
Katowice	306 826	36 542	11.91	1 564	0.51
Mysłowice	74 865	4 580	6.12	741	0.99
Ruda Śląska	142 950	8 011	5.60	594	0.42
Siemianowice Śląskie	70 291	13 354	19.0	1 357	1.03
Świętochłowice	53 798	6680	12.42	546	1.01

Źródło: „Raport na temat mieszkalnictwa w miastach na prawach powiatu Województwa Śląskiego” przygotowany przez Alinę Muzioł-Węclawowicz (skrót)

⁶ Bank Danych Lokalnych GUS.

⁷ Informacja o zarządzanym zasobie, MPGL, Świętochłowice 2013.

⁸ Tamże

⁹ Informacja o wynikach kontroli realizacji przez gminy zadań w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, KSR-41011/07, NIK, Warszawa kwiecień 2008, s. 26.

¹⁰ Tamże, s. 34.

¹¹ Protokół kontroli z dnia 18.05.2007 NIK Delegatura w Katowicach, s. 24.

Przywołane dane w zakresie liczby mieszkań socjalnych dotyczą zarówno lokali socjalnych, których umowy najmu zawierane są na czas oznaczony, jak również lokali o czynszu socjalnym, na które zawarto umowy najmu na czas nieoznaczony, ale z uwagi na standard lokalu oraz sytuację materialną najemcy na jego wniosek można było dokonać przekwalifikowania czynszu. Według danych podanych przez MPGL na dzień 12 grudnia 2013 r. liczba lokali socjalnych wynosiła 207. Nie kusząc się o precyzję w ustaleniu faktycznej liczby mieszkań, konieczne jest podkreślenie faktu, że miasto jest zobowiązane dostarczyć lokale socjalne eksmitowanym wyrokiem sądu użytkownikom mieszkań spółdzielczych i prywatnych. Brak mieszkań dla tychże eksmitowanych generuje określone zobowiązania finansowe w stosunku do właścicieli tych mieszkań. Zbyt mała liczba mieszkań socjalnych praktycznie uniemożliwia racjonalne gospodarowanie własnym zasobem mieszkaniowym a przede wszystkim utrudnia dełożowanie do lokali socjalnych najemców, którzy mimo względnie dobrej sytuacji materialnej przez bardzo długi okres nie płącą za czynsz.

Problemy te mają charakter palący i powinny być, zdaniem badanych rozwiązane natychmiast lub w perspektywie co najwyżej najbliższych 5 lat. Sądzi tak:

- **75.0%** w odniesieniu do problemu braku tanich mieszkań komunalnych,
- **63.9%** w odniesieniu do problemu braku tanich mieszkań socjalnych dla najuboższej młodzieży rozpoczynającej dorosłe życie (co najczęściej dotyczy osób wychodzących z pieczy zastępczej); taki sam odsetek kwalifikuje jako problem – brak mieszkań socjalnych dla rodzin wychowujących dzieci,
- **55.5%** w odniesieniu do problemu braku mieszkań chronionych,
- **75.0%** w odniesieniu do złego stanu technicznego mieszkań komunalnych.

Świętochłowice miały najwyższy wskaźnik mieszkań gminnych na 1000 mieszkańców, najwięcej wśród miast na prawach powiatu. Następne były: Chorzów - 93, Zabrze - 92, Bytom - 83 mieszkania na 1000 mieszkańców. Stawki czynszu w tych mieszkaniach nie należały do najniższych w województwie Śląskim. Pod względem ich wysokości (4.37 zł/m²) Świętochłowice plasowały się w lipcu - sierpniu 2011 roku na 5. miejscu. Wyższe od Świętochłowic stawki czynszu posiadały kolejno: Chorzów - 6.34 zł/m², Ruda Śląska - 5.16, Dąbrowa Górnicza - 4.84, Rybnik - 4.54. W całym Województwie Śląskim niezaspokojone potrzeby mieszkaniowe powiatów grodzkich wynosiły 1/3 istniejących zasobów mieszkaniowych gmin, 23.7% zasobów komunalnych i 28.9% zasobów socjalnych. Z analizy autorki raportu wynika, że gminy niechętnie ubiegały się o finansowanie ociepleń budynków z budżetu centralnego i z Funduszu Dopłat na mieszkania socjalne. Z badań ankietowych komentowanych przez autorkę wynika, że część miast nie przywiązywała wagi do proponowanych zmian ograniczających przejmowanie mieszkań gminnych przez spadkobierców zmarłego użytkownika¹². Jeśli idzie o Świętochłowice, to dotychczasowy sposób gospodarowania zasobem mieszkaniowym stanowi potwierdzenie wniosków autorki, w myśl których, mimo trudnej sytuacji budżetu miasta, nie ubiegano się w poprzednich latach o środki na termoizolację budynków, ani też o środki z Funduszu Dopłat.

W uchwalonym 27 lutego 2013 roku trzecim z kolei „Wieloletnim Programie Gospodarowania Zasobem Mieszkaniowym Gminy Świętochłowice na lata 2013-2017” znalazły się aktualne informacje dotyczące stanu technicznego budynków, ich wyposażenia w instalacje oraz założenia dotyczące sposobu gospodarowania zasobem. W 2013 roku miasto posiadało 218 budynków, z czego tylko 30, 13.76% ogółu budynków komunalnych było w dobrym stanie technicznym, 85.32% w dostatecznym, a 2 budynki posiadały nakaz PINB o opróżnieniu i rozbiórce. Ponadto gmina posiadała udział w budynkach wspólnot mieszkaniowych¹³.

¹²Tamże, s.12.

¹³ Znów mamy rozbieżności danych; według MPGL miasto posiadało 220 budynków mieszkalnych.

Strategicznym celem gminy jest systematyczne zbywanie zasobu mieszkaniowego znajdującego się w budynkach zarządzanych przez wspólnoty mieszkaniowe. Jego uzasadnieniem jest ponoszenie zbyt wysokich kosztów utrzymania wspólnego zasobu.

WNIOSKI

1. W zasobach mieszkaniowych miasta dominuje zabudowa wielorodzinna podobnie jak i w większości miast polskich. Mieszkania w tej zabudowie mają relatywnie niskie walory użytkowe. Po części wynika to z przemysłowo-robotniczego charakteru miasta, stąd nawet mieszkania przedwojenne są mieszkaniami o małej powierzchni użytkowej. Powojenne budownictwo niewiele w tej kwestii zmieniło. Przypomnieć należy, że dopiero od maja 1973 roku obowiązywał normatyw urbanistyczno-architektoniczny zezwalający na budowę relatywnie większych mieszkań. Jeśli założyć, że pierwsze budynki zostały oddane do użytku w latach 1975-1978 to można oszacować, że około 60% substancji mieszkaniowej to mieszkania małe i niezbyt funkcjonalne.
2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego mają pierwszorzędne znaczenie również dla rozwoju infrastruktury przemysłowej. Ich uzupełnienie nie przełoży się wprawdzie w sposób bezpośredni na nowe inwestycje, które mogą zaowocować wzrostem miejsc pracy. Ich brak skutecznie jednak ten proces opóźnia.
3. Koniecznym jak się zdaje jest uporządkowanie struktury własnościowej budynków i mieszkań, czyli przekazanie potencjalnym właścicielom zasobu prywatnego pozostającego pod zarządem miasta lub jego komunalizacja.
4. Niepokoić musi powolne tempo wzrostu liczby mieszkań socjalnych w Świętochłowicach, zważywszy chociażby na liczbę osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia pomocy społecznej.
5. Niewiele należy się spodziewać jeśli idzie o egzekucję zaległych czynszów, szczególnie większych (przekraczających trzy miesiące) zaległości. W naszym przekonaniu, w istniejącym stanie prawnym można co najwyżej przymuszać użytkowników do zamiany mieszkań. Poprzez w miarę agresywną politykę w tym zakresie, można by uzyskać lepszą korelację pomiędzy wielkością mieszkania, a liczbą osób w gospodarstwie je użytkującym i tym samym zmniejszyć sygnalizowane wcześniej zagęszczenie mieszkań.

LUDNOŚĆ: MIESZKAŃCY I RODZINY

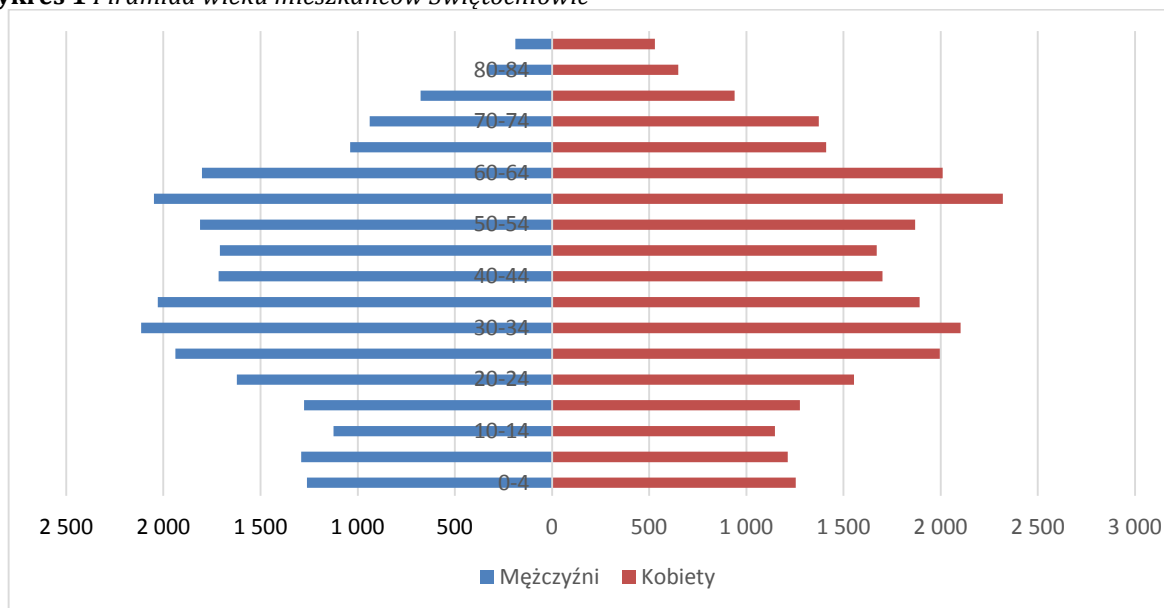
Jak już podkreślaliśmy na wstępie, Świętochłowice to miasto o najwyższym wskaźniku zagęszczenia. Poniżej przedstawiamy podstawowe charakterystyki społeczno – demograficzne mieszkańców oraz opisujemy sposób organizacji życia w rodzinach.

PROBLEMY DEMOGRAFICZNE MIASTA

Społeczeństwo polskie jest w fazie drugiego przejścia demograficznego. Z badań procesów demograficznych wynika generalna prawidłowość: im później dane społeczeństwo wchodziło w pierwsze przejście demograficzne tym dynamika zmian

demograficznych była gwałtowniejsza i przebiegała w krótszym okresie. Podobnie jest z drugim przejściem demograficznym, które w krajach zachodnioeuropejskich w latach 60-tych zmieniało strukturę demograficzną społeczeństw, a w krajach Europy Środkowo Wschodniej proces ten rozpoczął się w latach pięćdziesiątych. Zachodził więc równolegle ze zmianami systemowymi. Według GUS już w 1990 roku współczynnik dzietności nie gwarantował zastępowalności pokoleń. W 2012 roku TFR (*Total Fertility Rate*) wynosił dla Polski 1.3, w miastach 1.21 a na wsi 1.43¹⁴. Na relatywnie szybki przebieg procesów demograficznych ilustrowanych współczynnikiem dzietności wpływ miały nie tylko zmiany ekonomiczne i społeczne, ale również brak konsekwentnej polityki prorodzinnej.

Wykres 1 Piramida wieku mieszkańców Świętochłowic

Źródło: Bank Danych Lokalnych (zaznaczono, co drugi przedział wiekowy)

Na sytuację demograficzną poszczególnych układów osadniczych wpływają również migracje, im większy ośrodek miejski tym większą liczbę migrantów przyciąga. Szukają oni bowiem szans dla siebie na zróżnicowanym rynku pracy. Salda migracji nie są co prawda zbyt precyzyjną miarą przepływów ludnościowych, obejmują bowiem tylko tych migrantów, którzy dopełnili obowiązków meldunkowych, ale inną rokroczną metodą pomiaru nie dysponujemy. Procesy zachodzące w populacji Świętochłowic potwierdzają powyższe uwagi. Systematycznie spada liczba ludności. Autorzy opracowania *Świętochłowice 2013. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta* wiążą spadek populacji Świętochłowic ze stałym ujemnym przyrostem naturalnym ludności datującym się od 1995 roku oraz ujemnymi saldami migracji, szczególnie ludzi młodych, poniżej 18 roku życia¹⁵. W 2012 roku mieszkało w Świętochłowicach 52372 osób, w tym 25193 mężczyzn i 27179 kobiet. Strukturę wieku płci mieszkańców przedstawiamy na podstawie Wyników NSP 2011 (patrz tabela 9) oraz graficznie w postaci piramidy wieku (wykres 1). Rozkłady te dobrze ilustrują przebieg procesów demograficznych w zbiorowości miasta.

¹⁴Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku(notatka informacyjna), GUS, Warszawa styczeń2014, s. 4.

¹⁵Świętochłowice. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta, Świętochłowice 2014, s. 29-31.

Tabela 9 Ludność Świętochłowic według płci i grup wiekowych w roku 2011

WIEK	OGÓŁEM		MĘŻCZYŹNI		KOBIEТЫ	
	N=51824	%	N=24913	%	N=26911	%
0-4	2515	4.85	1261	5.06	1254	4.66
5-9	2504	4.83	1291	5.18	1213	4.51
10-14	2271	4.38	1124	4.51	1147	4.26
15-19	2552	4.92	1276	5.12	1276	4.74
20-24	3176	6.13	1622	6.51	1554	5.77
25-29	3934	7.59	1938	7.78	1996	7.42
30-34	4222	8.15	2115	8.49	2102	7.81
35-39	3920	7.56	2029	8.14	1891	7.03
40-44	3416	6.59	1715	6.88	1701	6.32
45-49	3381	6.52	1710	6.86	1671	6.21
50-54	3680	7.10	1811	7.27	1869	6.95
55-59	4368	8.43	2048	8.22	2320	8.62
60-64	3813	7.36	1802	7.23	2011	7.47
65-69	2449	4.73	1039	4.17	1410	5.24
70-74	2311	4.46	938	3.77	1373	5.10
75-79	1616	3.12	676	2.71	940	3.49
80-84	978	1.89	329	1.32	649	2.41
85 i więcej	718	1.39	189	0.76	529	1.97

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dane zawarte w powyższej tabeli wskazują wyraźnie na proces starzenia się ludności. Osób w wieku 0-19 było 18.9% zaś powyżej 64 roku życia już 15.59% ogółu. Coraz węższa staje się podstawa piramidy, przypominająca raczej pień drzewa, co wydatnie pokazuje radykalne obniżanie się udziału w zbiorowości miejskiej dzieci i młodzieży.

Zbiorowość mieszkańców w porównaniu z populacją subregionu była relatywnie gorzej wykształcona. Wykształcenie wyższe miało w subregionie 17.9%, średnie i policealne 33.3%, a zasadnicze zawodowe 24.2% ogółu mieszkańców subregionu powyżej 15 lat. Na wartość wskaźników wykształcenia populacji subregionu wpływ miały większe ośrodki miejskie, zgodnie z tendencją, że im większy ośrodek tym relatywnie wyższy odsetek osób z wykształceniem średnim i wyższym.

Tabela 10 Ludność Świętochłowic powyżej 15 roku życia wg poziomu wykształcenia i płci w 2011 roku.

WYKSZTAŁCENIE	OGÓŁEM		MĘŻCZYŹNI		KOBIEТЫ	
	N	%	N	%	N	%
	44 247		21 196		23 051	
wyższe	5606	12.66	2383	11.24	3223	13.98
średnie i policealne ogółem, w tym	13548	30.06	6031	28.45	7517	32.61
średnie i policealne	8074	18.24	4302	20.29	3772	16.36
średnie i policealne średnie ogólnokształcące	5474	12.37	1729	8.16	3745	16.24
zasadnicze zawodowe	13457	30.41	8024	37.85	5433	23.56
gimnazjalne	2247	5.07	1220	5.75	1027	4.45
podstawowe ukończone	9037	20.42	3381	15.95	5656	24.53
podstawowe niepełne i bez wykształcenia	352	0.79	157	0.74	195	0.85

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak wynika z zamieszczonych powyżej (tabela 10) informacji kobiety były lepiej wykształcone od mężczyzn. Dane potwierdzają generalną prawidłowość o nieco odmiennych wyborach i ścieżkach edukacyjnych kobiet i mężczyzn. Ci ostatni relatywnie częściej wybierali szkoły zawodowe : zasadnicze i średnie, kobiety zaś licea ogólnokształcące.

Tabela 11 Ludność w wieku 15 i więcej lat według stanu cywilnego prawnego i płci w 2011 roku

STAN CYWILNY	OGÓŁEM		MĘŻCZYŹNI		KOBIECY	
	N	%	N	%	N	%
kawalerowie (panny)	13 015	28.50	7316	33.51	5 699	23.91
żonaci (zamężne)	24 732	54.16	12457	57.05	12 275	51.51
wdowcy (wdowy)	4 988	10.92	772	3.53	4216	17.69
rozwiedzeni (rozwiedzione)	2 562	5.61	1 095	5.015	1 467	6.15
nieustalony	365	0.79	193	0.88	172	0.72

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Zwrócić należy uwagę na wysokie odsetki osób formalnie samotnych: owdowiałych, rozwiedzionych i stanu wolnego. W zbiorowości Świętochłowiczian stanowią oni aż 45% ogółu mieszkańców (tabela 11). Dane te częściowo potwierdzają prawidłowość drugiego przejścia demograficznego, niską skłonność do formalizowania związków oraz fakt częstszego wdowieństwa kobiet, ich dłuższego życia, nadumieralności mężczyzn, jak również i z faktu, że owdowiali mężczyźni statystycznie częściej niż wdowy zawierają ponowne związki małżeńskie lub tworzą związki partnerskie. Oczywiście największą grupę stanowili żonaci mężczyźni i zamężne kobiety.

Tabela 12 Ludność wg płci i głównego źródła utrzymania w 2011 roku

OGÓŁEM	OGÓŁEM		MĘŻCZYŹNI		KOBIECY	
	N	%	N	%	N	%
praca najemna poza rolnictwem	17427	32.79	9555	37.32	7872	28.57
praca na rachunek własny lub dochody z wynajmu	1437	2.70	876	3.42	561	2.04
praca w rolnictwie	27	0.05	12	0.05	15	0.05
niezarobkowe źródło utrzymania (emerytura)	10037	18.88	4708	18.39	5328	19.34
niezarobkowe źródło utrzymania (renta)	3716	6.99	1320	5.16	2396	8.70
pozostałe źródła	2730	5.14	1305	5.10	1425	5.17
utrzymywani	15392	28.96	6707	26.20	8685	31.53
nieustalone	2384	4.49	1117	4.36	1267	4.60

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Mieszkańcy Świętochłowic utrzymują się przede wszystkim z pracy najemnej poza rolnictwem. Tylko 2.7% ogółu prowadzi działalność ekonomiczną na własny rachunek. Zważywszy na fakt, że w tej kategorii mieści się również, wymuszane sytuacją na rynku pracy, samozatrudnienie, stwierdzić należy, że przedsiębiorczość, rozumiana jako prowadzenie własnych firm nie jest cechą dominującą wśród mieszkańców miasta. Dla co czwartego mieszkańca głównym źródłem dochodu była emerytura bądź renta. Prawie co trzeci mieszkaniec (28.96% ogółu) nie posiadał własnych źródeł dochodu. Na podstawie posiadanych informacji, nie potrafimy stwierdzić, czy są to trwale bezrobotni, pozbawieni zasiłków i nie poszukujący pracy, czy też trzon tej podgrupy stanowią bierne zawodowo kobiety, zajmujące się domem i rodziną, czyli gospodynie domowe.

Tabela 13 Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci w 2011 roku

WIEK	OGÓŁEM		MĘŻCZYŹNI		KOBIEТЫ	
	N 51824	%	N 24913	%	N 26911	%
przedprodukcyjny	8723	16.83	4372	17.55	4351	16.17
produkcyjny, w tym:	33018	63.71	17370	69.72	15648	58.15
mobilny	19787	38.18	9999	40.14	9788	36.37
niemobilny	13231	25.53	7371	29.59	5860	21.78
poprodukcyjny	10083	19.46	3171	12.73	6912	25.68

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dane spisowe potwierdzają proces starzenia się ludności Świętochłowic. Co czwarty mieszkaniec był w wieku produkcyjnym nie mobilnym. W kolejnych latach ta grupa wiekowa będzie zasilać szeregi emerytów. Na podstawie danych statystyki publicznej niemożliwe jest stwierdzenie ile faktycznie osób, korzystając z odrębnych regulacji prawnych, przeszło na emeryturę w młodszym wieku. W wieku produkcyjnym mobilnym było niespełna 40% ogółu mieszkańców. Grupa mieszkańców w wieku poprodukcyjnym jest o 2.63 pp większa od najmłodszej kategorii, czyli dzieci i młodzieży do 17 roku życia. Według szacunków GUS z 2012 roku w społeczeństwie polskim grupy przedprodukcyjna i poprodukcyjna zrównały się w odsetkach. Wyniósł on 18.2%¹⁶. Można wnosić, że proces starzenia się świętochłowickiej zbiorowości przebiega nieco szybciej. Pokazują to wskaźniki obciążenia demograficznego. Dla zbiorowości Świętochłowic w 2011 kształtowały się następująco:

- ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym - 57.0,
- ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym - 115.6
- ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym - 30.5¹⁷.

Tabela 14 Ludność wg funkcjonalnych grup wieku płci

WIEK	OGÓŁEM		MĘŻCZYŹNI		KOBIEТЫ	
	N 51824	%	N 24913	%	N 26911	%
0-2	1464	2.82	729	2.93	735	2.73
3-6	2082	4.02	1061	4.26	1021	3.79
7-12	2810	5.42	1414	5.68	1396	5.19
13-15	1378	2.66	687	2.76	691	2.57
16-19	2108	4.07	1061	4.26	1047	3.89
20-24	3176	6.13	1622	6.51	1554	5.77
25-34	8156	15.74	4053	16.27	4103	15.25
35-44	7336	14.16	3744	15.03	3592	13.35
45-54	7061	13.62	3521	14.13	3540	13.15
55-64	8181	15.79	3850	15.45	4331	16.09
65 i więcej	8072	15.58	3171	12.73	4901	18.21

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

¹⁶Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2013 roku(notatka informacyjna), GUS, Warszawa styczeń 2014.

¹⁷ Baza Danych Lokalnych

Zamieszczone wyżej (tabela 14) informacje uzupełniają wcześniejsze konstatacje dotyczące struktury demograficznej. Dane te muszą ukierunkowywać politykę społeczną miasta na zapewnienie opieki nad najmłodszymi jego obywatelami oraz zapewnienie optymalnych warunków realizacji obowiązku szkolnego starszych kategorii wiekowych. W przypadku systemu oświaty na poziomie podstawowym i gimnazjalnym możemy mówić o specyficznej rencie demograficznej. Zmniejszanie się liczebności kolejnych roczników wchodzących w system szkolny daje szansę wykorzystania zasobów kadrowych dla zapewnienia opieki dzieciom i młodzieży po lekcjach jak również w dni wolne od zajęć szkolnych. Mamy tu na myśli zajęcia sportowe wykorzystujące bazę szkół oraz zajęcia rekreacyjne i hobbystyczne rozwijające sprawność fizyczną dzieci i ich zainteresowania i umiejętności.

Brak jest organizacji zajęć i imprez sportowych poza zajęciami WF. Tak jest zapewne nie tylko w Świętochłowicach. Biorąc pod uwagę niewielkie, z racji trudnej sytuacji finansowej, możliwości korzystania z oferty rynku usług edukacyjnych i sportowych należy wskazać na lokalny system oświatowy, jako ewentualnego moderatora zmian. Braki w tym zakresie widzi większość ankietowanych przez nas osób. Problemy te mają charakter palący i powinny być, zdaniem badanych rozwiązane natychmiast lub w perspektywie co najwyżej najbliższych 5 lat. Sądzi tak:

- **67.5%** w odniesieniu do problemu zbyt małej liczby bezpłatnych zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży gimnazjalnej oraz braku bezpłatnego dostępu do placówek sportowych (**58.3%** w wypadku młodzieży ponadgimnazjalnej),
- **51.3%** w odniesieniu do problemu zbyt małej liczby zajęć w dni wolne od nauki szkolnej dla dzieci i młodzieży gimnazjalnej (**58.3%** w wypadku młodzieży ponadgimnazjalnej)

A i to jest postrzegane przez respondentów jako palący problem wymagający załatwienia w perspektywie maksymalnie najbliższych 5 lat. Ich zdaniem rozwiązania powinny tu dotyczyć:

- zbyt łatwego dostępu do alkoholu (**81.1%** w odniesieniu do młodzieży co najwyżej gimnazjalnej i **80.5%** w odniesieniu do młodzieży ponadgimnazjalnej),
- zbyt łatwy dostęp do narkotyków (odpowiednio: **59.4%** oraz **61.2%**),
- agresja wśród młodzieży (**91%** w odniesieniu do młodzieży co najwyżej gimnazjalnej),
- agresja w miejscach publicznych, przestępstwa (**86.2%** w odniesieniu do młodzieży ponadgimnazjalnej).

Tabela 15 Niepełnosprawność w świetle danych NSP 2011

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE	N 6970	%
prawnie	4169	61.35
ze stopniem znacznym	1065	15.26
ze stopniem umiarkowanym	1376	18.65
ze stopniem lekkim	1508	20.40
o nieustalonym stopniu	2200	31.00
osoby niepełnosprawne w wieku 0-15 lat z orzeczeniem o niepełnosprawności (prawne)	129	3.1
OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE TYLKO BIOLOGICZNIE	N 2693	%
osoby odczuwające ograniczenie sprawności całkowite	169	6.3
osoby odczuwające ograniczenie sprawności poważne	678	25.2
osoby odczuwające ograniczenie sprawności umiarkowane	1847	68.5

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 16 Niepełnosprawni prawnie wg ekonomicznych grup wieku w 2011 roku

GRUPY WIEKU	OGÓŁEM	ORZECZONY STOPIEŃ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI			
		ZNACZNY	UMIARKOWANY	LEKKI	NIEUSTALONY
razem	4276	1064	1300	1442	219
w wieku przedprodukcyjnym	275	10	4	0	11
w wieku produkcyjnym, w tym:	2723	567	924	1084	148
produkcyjnym mobilnym	718	160	288	233	37
produkcyjnym nie mobilnym	2005	408	636	850	111
poprodukcyjnym	1277	487	372	358	60

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

RODZINY I GOSPODARSTWA DOMOWE

W strukturze gospodarstw domowych ujawniają się pośrednio niekorzystne zjawiska demograficzne. Prawie co trzecie gospodarstwo (29.0% ogółu gospodarstw domowych) to gospodarstwa osób samotnych.

Tabela 17 Gospodarstwa domowe wg typów w 2011 roku

GOSPODARSTWA DOMOWE	N=22230	%
jednorodzinne	14756	66.4
dwurodzinne	441	2.0
trzy i więcej rodzinne	12	0.5
nierodzinne ogółem, w tym:	7022	31.6
jednoosobowe	6497	29.2
wielooosobowe	525	2.4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Oczywiście większość gospodarstw domowych to gospodarstwa jednorodzinne. Wielopokoleniowych gospodarstw domowych (dwurodzinnych) jest w zbiorowości niewiele, bo tylko 2.0%. Jeszcze mniej jest gospodarstw domowych trzyrodzinnych. Przywołane informacje nie pozwalają stwierdzić, na ile gospodarstwa te powstały w drodze przymusu mieszkaniowego, a na ile ich organizacja była świadomym wyborem członków rodziny.

Tabela 18 Rodziny wg typów w 2011 roku

TYPY RODZIN	OGÓŁEM=15668	%
małżeństwa razem	11286	72.0
małżeństwa bez dzieci	4477	28.6
małżeństwa z dziećmi	6809	43.4
partnerzy razem	854	5.5
partnerzy bez dzieci	382	2.4
partnerzy z dziećmi	472	3.1
matki z dziećmi	3076	19.6
ojcowie z dziećmi	452	2.9

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Różnorodność form życia rodzinnego w części została uchwycona w Spisie Powszechnym, który prócz małżeństw formalnie zawartych wyróżnia również związki partnerskie stanowiące

wspólne gospodarstwo domowe. Pomijając inne alternatywne formy życia rodzinnego, co piąta rodzina z dziećmi była rodziną monoparentalną. Z racji norm kulturowych funkcjonujących w naszym społeczeństwie, bardzo mocno również zakodowanych w systemie orzekania rozwodowego, większość (19.6% ogółu) to matki samotnie wychowujące dzieci.

Tabela 19 Rodziny z dziećmi do 24 roku życia na utrzymaniu w 2011 roku

RODZINY	OGÓŁEM=10811	%
bez dzieci na utrzymaniu	3581	33.1
z dziećmi na utrzymaniu w tym:	7230	66.9
1 dziecko	4089	56.5
2 dzieci	2491	34.5
3 dzieci	451	6.2
4 i więcej dzieci	198	2.7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Liczba dzieci w rodzinach wynosiła 15656. Z tego około 6 tysięcy miało własne źródła dochodu. Świadczy to o coraz powszechniejszej tendencji pozostawiania we wspólnym gospodarstwie domowym dorosłych i samodzielnych pod względem ekonomicznym dzieci, które tym samym przerzucają ciężar prowadzenia gospodarstwa domowego na rodziców. Niejednokrotnie również pozostają na ich utrzymaniu. Zgodnie z teorią przepływów międzypokoleniowych rodzice świadczą wspólnie dzieciom „dary czasu” zapewniając opiekę nad wnukami oraz pomagając lub prowadząc gospodarstwo domowe dzieciom, które „wyszły” z domu. Wspomagają je materialnie jak również stabilizują przestrzennie pomagając w zdobyciu samodzielnego mieszkania lub użyczając im własnej przestrzeni mieszkaniowej. Sytuacja taka to konieczność skoro zdaniem niemal wszystkich świętochłowiczian badanych za pomocą ankiety palącymi i wymagającymi jak najszybszego rozwiązania, problemami są:

- brak pracy dla absolwentów nie posiadających doświadczenia zawodowego,
- brak możliwości zdobycia tego doświadczenia,
- brak stabilizacji na rynku pracy.

Za brakiem stabilizacji sytuacji pracowniczej idzie brak możliwości ustabilizowania sytuacji życiowej:

- brak mieszkań komunalnych dla młodzieży wchodzącej w dorosłe życie,
- brak mieszkań socjalnych dla najuboższej młodzieży.

Czytelna coraz bardziej w polskich rodzinach asymetryczność zobowiązań stawia w ostrzejszym świetle miejską starość. Najczęściej jest tak, że osoby starsze mają zapewnione jakieś warunki materialne dzięki emeryturom i rentom. Natomiast w przypadku samotności będą, niezależnie od swych chęci, skazani na system instytucjonalnego wsparcia z racji chorób i niepełności. Miasto w szybkim czasie musi być przygotowane do udzielania takowego funkcjonalnego wsparcia rosnącej liczbie osób starszych.

Wracając do powyższych danych (tabela 19): potwierdzają one wcześniejsze uwagi o społecznych konsekwencjach drugiego przejścia demograficznego. Ponad połowa rodzin w okresie spisu była rodzinami z jednym dzieckiem. Co trzecia miała dwoje dzieci. Rodzin wielodzietnych było w sumie 8.9% ogółu rodzin z dziećmi na utrzymaniu. System instytucjonalny miasta winien szczególną opieką otaczać rodziny niepełne oraz rodziny wielodzietne udzielając im szerokiego wsparcia ekonomicznego i pomocy w realizacji funkcji opiekuńczych i wychowawczych. Jest bowiem w miarę oczywiste, że są to, w warunkach gospodarki rynkowej, rodziny szczególnie narażone na ubóstwo

i wszystkie negatywne konsekwencje z niego wynikające. Przeciętna liczba dzieci na utrzymaniu w rodzinach świętochłowickich wynosiła 1.56.

Tabela 20 Migracje wg ekonomicznych grup wieku na pobyt stały w roku 2005 i 2013

MIGRACJE		WIEK PRZED PRODUKCYJNY	WIEK PRODUKCYJNY	WIEK POPRODUKCYJNY
zameldowanie z innych powiatów	2005	113	427	22
	2013	98	351	24
wymeldowanie do in- nych powiatów	2005	181	539	36
	2013	160	542	54
zameldowanie z zagranicy	2005	1	8	15
	2013	2	9	1
wymeldowanie zagranicę	2005	15	119	4
	2013	9	71	5
saldo migracji	2005	- 82	- 223	- 18
	2013	- 69	- 254	- 34

Ujemne saldo migracji w okresie 2005-2013 miało całe województwo śląskie, w tym również subregion katowicki. Sytuacja Świętochłowic jest potwierdzeniem tezy, że wraz z procesami dezindustrializacji Górnego Śląska systematycznie malała jego atrakcyjność tak dla migrantów zewnętrznych jak też i jego mieszkańców. Wewnętrzne przepływy migracyjne, jak można sądzić z literatury przedmiotu, kierowały się w stronę większych miast górnośląskiej konurbacji, czyli ze Świętochłowic migranci przemieszczali się do Katowic i innych większych miast. Salda migracji jak już wcześniej pisaliśmy nie są precyzyjnym pomiarem przepływów ludnościowych. Istnieje bowiem specyficzna i, jak można sądzić z badań i obserwacji, „szara strefa”, czyli migranci, którzy z różnych powodów nie dopełnili formalnego obowiązku wymeldowania z pobytu i zameldowania w nowym miejscu pobytu. W przypadku większych miast liczba takich migrantów może być bardzo duża. Na przykład dla Wrocławia szacujemy, że wynosi ona około 60 tysięcy. Oczywiście w przypadku mniejszych miast, takich jak Świętochłowice, ich liczba będzie znacznie mniejsza.

WNIOSKI

1. System miejski ma ograniczone możliwości wpływu na sytuację demograficzną powodowaną zmianami cywilizacyjnymi (drugie przejście demograficzne) oraz niedostatkami i niekonsekwencjami polityki rodzinnej państwa, a poprawniej rzecz ujmując jej brakiem.
2. Niekorzystne zjawiska demograficzne można częściowo łagodzić własną polityką społeczną nastawioną na wyrównywanie deficytów ekonomicznych, funkcjonalnych i społecznych rodzin najbardziej zagrożonych ubóstwem. Dotyczy to przede wszystkim rodzin wielodzietnych i niepełnych. Na nich powinna koncentrować się uwaga władz lokalnych. Począwszy od zapewnienia im godziwych warunków mieszkaniowych, a na innych formach wsparcia skończywszy.
3. Należy wykorzystać sytuację niżu demograficznego, specyficzną „rentę demograficzną” dla zapewnienia jak najlepszej opieki nad dziećmi i młodzieżą.
4. Miasto ma ograniczony wpływ na decyzje migracyjne swoich mieszkańców. Należy raczej podnosić jakość życia, wzbogacać system konsumpcji zbiorowej by Świętochłowice stały się przyjazną przestrzenią dla różnych kategorii mieszkańców.
5. Czynnikiem wypychającym z miasta są, jak zwykle kwestie ekonomiczne, a inaczej rzecz ujmując: mało zróżnicowany i mało atrakcyjny rynek pracy dla coraz lepiej

wykształconych mieszkańców miasta, którzy usiłując realizować swe aspiracje życiowe kierują się poza dotychczasowe miejsce zamieszkania.

POMOC SPOŁECZNA

Ośrodek pomocy społecznej w Świętochłowicach posiada cztery rejony pracy socjalnej:

- rejon nr I Centrum, w którym pracuje sześciu pracowników socjalnych,
- rejon II Centrum, w którym pracuje pięciu pracowników socjalnych,
- rejon Lipiny zatrudniający siedmiu pracowników,
- rejon Chropaczów z czterema pracownikami socjalnymi.

Dwóch pracowników socjalnych zatrudnionych było w projekcie systemowym „Kompas”. Na jednego pracownika socjalnego przypada 60 środowisk. W sumie OPS w Świętochłowicach zatrudnia 35 pracowników socjalnych i 4 asystentów rodzin. Status powiatu grodzkiego spowodował, że OPS w Świętochłowicach pełni jednocześnie funkcję Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Według danych z 2012 roku Ośrodek sprawował kontrolę nad 51 rodzinami zastępczymi, które wychowywały łącznie 59 dzieci. Większość rodzin zastępczych było rodzinami spokrewnionymi z wychowankami, tylko 5 rodzin zastępczych było rodzinami zawodowymi wychowującymi 18 dzieci powierzonych ich opiece¹⁸.

Uprawnienia do ubiegania się o różne formy wsparcia są definiowane stanem prawnym, zatem nie mają charakteru uznaniowego. Niezależnie od wiedzy i opinii pracownika socjalnego nabyte uprawnienie winno być realizowane przez instytucje pomocy społecznej. Piszemy o tym nie bez powodu. Część beneficjentów bowiem umiejętnie korzysta ze swych uprawnień, „oswajając” system pomocy, jednocześnie uzależniając swą egzystencję i osób bliskich od pomocowego wsparcia. W tym wypadku problem społeczny, nominalnie kwalifikowany jako wykluczenie wymagające wsparcia jest faktycznie problemem wykorzystywania nieszczelności lub wadliwego sposobu funkcjonowania polityki społecznej na poziomie krajowym. Owo „oswajanie” stanowi zresztą jedną z barier osłabiających możliwość prowadzenia aktywnej polityki społecznej. Samo roszczenie mieszkańców i ich rodzin kierowane w stronę systemu pomocowego, udokumentowane administracyjnie jako spełnienie biurokratycznych kryteriów przyznania pomocy nie decyduje jeszcze o sensowności zakwalifikowania danego podmiotu do programów wychodzenia z wykluczenia. Te ostatnie zakładają bowiem wolę wyjścia z tego obszaru. W statystykach i zbiorach danych nie rejestruje się osobno: beneficjentów pomocy społecznej chcących zmienić swoje położenie i nie mających takiego zamiaru.

Tabela 21 Klienci pomocy społecznej według płci i wieku

WIEK	OGÓŁEM	MĘŻCZYŹNI	%	KOBIETY	%
	3305	N=1495	45.2 OGÓŁU	N=1810	54.8 OGÓŁU
0-17	1393	668	44.7	725	40.05
18-25	294	97	6.6	197	10.9
26-35	466	158	10.6	298	16.5
36-45	319	145	9.9	174	9.6
45-55	380	192	12.8	188	10.4
56-65	227	154	10.3	112	6.2
66 i więcej	168	51	3.4	117	6.5

Źródło: OPS w Świętochłowicach

¹⁸Województwo Śląskie 2013. Podregiony Powiaty Gminy, US Katowice, Katowice 2013, s. 310.

Z zamieszczonych w zestawieniu informacji wynika, że największą grupę korzystającą z socjalnego wsparcia stanowią dzieci i młodzież. Osoby najstarsze, relatywnie rzadziej korzystały z pomocy. Proporcjonalnie częściej korzystały z niej osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym.

Tabela 22 Klienci pomocy społecznej wg poziomu wykształcenia (bez uczących się)

POZIOM UKOŃCZONEGO WYKSZTAŁCENIA	N=2557	%
wyższe	15	0.6
policealne (pomaturalne)	5	0.2
średnie zawodowe	105	4.1
średnie ogólnokształcące	103	4.0
zasadnicze zawodowe	585	22.9
gimnazjalne	78	3.0
podstawowe i niepełne podstawowe	923	36.1
bez wykształcenia	736	28.8
nieustalony	7	0.2

Źródło: OPS w Świętochłowicach

Poziom wykształcenia, bardzo silnie różnicuje grupę klientów pomocy społecznej. Wyraźnie występuje związek, że im niższy poziom wykształcenia tym liczniejsza grupa korzysta z pomocy. Obiektywnie rzecz traktując, w warunkach gospodarki rynkowej, osoby bez wykształcenia, z wykształceniem podstawowym mają mniejsze szanse samodzielnego zaspokojenia swoich potrzeb indywidualnych i potrzeb swoich rodzin. Jeśli nawet nie zasilają szeregów bezrobotnych, to ich szanse uzyskania godziwych dochodów są znacznie mniejsze niż wykwalifikowanej siły roboczej. Pomijamy w tym miejscu indywidualne deficyty tych osób utrudniające im samodzielne funkcjonowanie w systemie ekonomicznym i społecznym: alkoholizm, choroby, narkomanię i inne przypadłości osobnicze.

Tabela 23 Klienci pomocy aktualnie uczący się

SZKOŁA	N=748	%
wyższa	2	0.3
policealna (pomaturalna)	10	1.3
ponadgimnazjalna	77	10.3
gimnazjum	164	21.9
podstawowa	495	66.2

Źródło: OPS w Świętochłowicach

Z pomocy społecznej korzysta młodzież uczestnicząca w systemie edukacyjnym, począwszy od szkoły podstawowej, a na studentach skończywszy. Najliczniejszą grupę tworzyli uczniowie szkół podstawowych, a w dalszej kolejności gimnazjaliści.

Tabela 24 Liczba rodzin, które weszły do systemu opieki według lat udzielanego wsparcia

CZAS UDZIELANEGO WSPARCIA	LICZBA RODZIN		LICZBA OSÓB W RODZINACH	
	N=1424	%	N=3616	%
poniżej 1 roku	391	27,5	847	32.4
od 1 roku do 2 lat	122	8.6	257	7.1
2-do trzech lat	97	6.8	249	7.1
3 i więcej lat	814	57.2	2325	64.3

Źródło: OPS w Świętochłowicach

Odrębną kwestią pozostaje wsparcie dla rodzin wielodzietnych i niepełnych. Jak wynika z informacji OPS, wsparciem otoczono prawie co trzecią rodzinę wielodzietną. W 209 rodzinach

wielodzietnych korzystających z pomocy OPS znajdowało się 1203 osób. Czyli wspomagane socjalnie rodziny wielodzietne liczyły przeciętnie 5.75 osób na rodzinę

Poniższe zestawienie ilustruje powody wsparcia rodzin świętochłowickich przez system pomocy społecznej. Inwentarz jest bardzo bogaty i, jak wynika z zestawienia, problemy rodzin i ich członków są ze sobą silnie powiązane, wzajemnie się wspierające i tym samym dysfunkcyjność rodzin jest bardzo głęboka.

Tabela 25 Liczba rodzin objętych pomocą wg przyczyn jej udzielenia i rejonów pomocy społecznej

PRZYCZYNA ZGŁOSZENIA	REJON I CENTRUM		REJON II CENTRUM		LIPINY		CHROPACZÓW	
	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB	LICZBA RODZIN	LICZBA OSÓB
alkoholizm	27	53	20	32	37	79	22	42
bezdromność	43	48	4	5	16	18	2	2
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych- wielodzietne	16	102	17	99	38	219	28	156
bezzadność w sprawach opiekuńczo -wychowawczych niepełne	55	186	58	189	92	314	43	151
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	23	69	22	74	87	312	25	92
bezrobocie	204	556	216	590	267	808	152	491
brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo -wychowawcze	--	--	--	--	2	7	--	--
długotrwała i ciężka choroba	176	340	148	269	133	259	127	265
narkomania	5	6			2	5	1	1
niepełnosprawność	152	300	133	255	180	385	116	258
niski dochód, trudne warunki mieszkaniowe	1	1	--	--	--	--	--	--
potrzeby ochrony macierzyństwa	32	141	31	144	39	202	16	90
sieroctwo	--	--	2	2	2	7	1	3
sytuacja kryzysowa					10	23	2	2
przemoc w rodzinie	2	13	2	2	5	17	2	10
trudności w przystosowaniu po zakładzie karnym	8	12	2	2	16	35	5	21
ubóstwo	257	601	286	710	360	929	182	516
zdarzenia losowe	--	--	1	4	16	29	1	1
wielodzietność	22	132	21	121	38	230	25	135
razem	392	875	367	872	427	1101	281	719

Źródło: OPS w Świętochłowicach

Z zestawienia wynika również, że problemy socjalne częściej występują w obszarach centralnych miasta. W obu centralnych rejonach objętych było pomocą 759 rodzin, czyli 51.7 % ogółu wspieranych rodzin. Na ile w obszarach centralnych Świętochłowic występują

zwarte obszary mieszkaniowe, w których koncentrują się problemy społeczne i socjalne to już odrębna kwestia, której bez badań empirycznych nie sposób rozstrzygnąć.

OPS w ramach swej działalności wraz z odpowiednimi placówkami służby zdrowia otacza wsparciem osoby z zaburzeniami psychicznymi i upośledzeniami rozwoju psychicznego i fizycznego. W mieście funkcjonuje system wsparcia: począwszy od Poradni Zdrowia Psychicznego, poprzez szpitalny oddział zaburzeń, na Środowiskowym Domu Samopomocy z 60. miejscami skończywszy. Ponadto funkcjonuje zorganizowany hostel na 10 miejsc. Nie brakuje również miejsc dla upośledzonych w dwu Warsztatach Terapii Zajęciowej. W świetle posiadanych informacji potrzeby tej kategorii niepełnosprawnych zdają się być w pełni zabezpieczone.

Przytoczone w tabeli 25. informacje nie oddają w pełni zakresu pomocy świadczonej przez OPS mieszkańcom Świętochłowic. Reakcją na procesy starzenia się populacji miasta były działania wspierające osoby starsze. Zorganizowany został Miejski Dom Pomocy dla osób starszych „Złota Jesień” dysponujący miejscami dla 63. trzech pensjonariuszy. Czas oczekiwania na miejsce w DPS nie przekracza pół roku, co jest ewenementem w skali kraju. W mieście funkcjonują trzy domy dziennego pobytu, w tym jeden integracyjny. Centra Aktywności Osób Starszych, bo taką nazwę te placówki posiadają, dysponują 300 miejscami. W placówkach tych osoby starsze mogą korzystać z gorących posiłków, szeroko zdefiniowanych usług opiekuńczych, organizowanych zajęć wspomagających i podtrzymujących sprawność fizyczną i umysłową podopiecznych oraz ich zaradność w rozwiązywaniu codziennych spraw bytowych. Bogata oferta zajęciowa aktywizująca uczestników dostosowana jest do ich stanu zdrowia oraz ujawnionych preferencji w sposobach spędzania czasu wolnego.

Obowiązkiem gminy realizowanym przez pracowników OPS jest zapewnienie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. Jak wynika z posiadanych informacji wsparciem tym objęto 160 osób oraz 16 osób z zaburzeniami psychicznymi. Uzupełnieniem oferty OPS jest działalność prywatnej Agencji Opiekuńczej udzielającej wsparcia na zasadach komercyjnych.

Generalnie potrzeby osób starszych zdają się być na dzień dzisiejszy w pełni zabezpieczone. Trzeba jednak uwzględnić w przyszłej polityce społecznej miasta szybki wzrost liczby starszych mieszkańców miasta i tym samym wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania i inne zróżnicowane formy wsparcia dla tej kategorii mieszkańców.

Ogólna, bardzo dobra ocena działania OPS na rzecz różnych kategorii osób wykluczonych w Świętochłowicach powinna uwzględniać fakt, że ośrodek podejmuje, i będzie podejmował w przyszłym okresie programowania wiele swoich działań na podstawie Uchwał Rady Miejskiej Świętochłowic. Wśród najważniejszych należy wymienić:

- Uchwała RM nr XXIX/347/13 z dn. 27.02.2013 r. w sprawie przyjęcia i realizacji Świętochłowickiego Programu Działań na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2013-2020.
- Uchwała RM nr XXIX/349/13 z dn. 27.02.2013 w sprawie wdrożenia Programu Aktywności Lokalnej dla dzielnicy Lipiny na lata 2013-2020.
- Uchwała RM nr XLVIII/525/14 z dn. 30.04.2014 w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2014-2020
- Uchwała RM nr LIII/566/14 z dn. 18.08.2014 w sprawie przyjęcia Programu Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej w Świętochłowicach na lata 2015-2017.

W Świętochłowicach od czerwca 2011 funkcjonuje Centrum Integracji Społecznej, które prowadzi również Klub Integracji Społecznej „Drogowskaz”. Instytucja ta służy wsparciem nie tylko w zakresie poszukiwania pracy oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych, ale także prowadzi grupowe i indywidualne poradnictwo mające na celu rozwiązywanie bieżących problemów społecznych, życiowych, rodzinnych uczestników. Poradnictwo psychologiczne daje możliwość przeanalizowania sytuacji życiowej, zdiagnozowania osobowości, rozwijania

inteligencji emocjonalnej, organizowania grup samopomocowych, przełamywania stereotypów, informowania o konsekwencji nadużywania alkoholu, nieprzestrzegania zdrowego stylu życia. Realizacja zajęć animacyjnych w formie warsztatów kulturalnych lub kulinarnych pozwala uczestnikom zdobyć wiedzę z zakresu podziału obowiązków domowych, efektywnego i aktywnego spędzania czasu wolnego, metod ułatwiających rozwijanie pasji i zainteresowań a także umożliwiają integrację społeczności lokalnej. W ten sposób realizowana jest reintegracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich otoczenia. W ramach wsparcia psychologicznego, wsparcia zwiększającego kompetencje społeczne w poradnictwie uczestniczyły 492 osoby.

WNIOSKI

1. Spora część rodzin świętochłowickich korzysta ze wsparcia pomocy społecznej. Jak wynika z zestawień statystycznych są to najczęściej rodziny z dziećmi. Rodzin takich było w 2011 roku 1192, czyli 13.1 % ogółu rodzin jest wspierana przez system pomocy społecznej. Przy takiej wartości wskaźnika problemu tego nie można zakwalifikować do obszaru marginesu społecznego. Jest on bardzo wyraźny (częściej niż w co dziesiątej rodzinie obecny jest system pomocowy). Ponadto stanowi istotną barierę rozwojową całej społeczności lokalnej. Należy jednak stwierdzić, że wskaźniki te nie są izolowane. Tak naprawdę wyrażają jedynie splot różnych czynników o charakterze makrospołecznym, na które miasto (we wzajemnym powiązaniu tych czynników) niewiele może poradzić. Owo powiązanie wyraża się jako skojarzenie różnych czynników wykluczenia w jednej i tej samej rodzinie: bezrobocie - ubóstwo - alkoholizm - niewydolność wychowawcza - trudne warunki mieszkaniowe - niski poziom kapitału społecznego. Bardzo często występuje pomiędzy nimi sprzężenie zwrotne: trudno stwierdzić, co jest przyczyną a co skutkiem.
2. Przerwanie sytuacji, w której problem narasta to jedno z priorytetowych zadań, które stoją przed programami aktywnej polityki społecznej. Jednym z oczywistych celów strategii rozwiązywania problemów społecznych winno być usamodzielnienie jak największej liczby rodzin korzystających ze wsparcia. Realizacja tego celu wymaga nie tyle intensyfikacji pracy oraz wzrostu zasobów organizacyjnych i finansowych ile unowocześnienia samych metod pracy. To unowocześnienie, otwierające drogę aktywnej polityce społecznej, dotyczy głównie diagnostyki: na poziomie indywidualnego beneficjenta pomocy, na poziomie całych środowisk jak i ... samego problemu (konieczność wydzielenia z systemu aktywnej polityki tych beneficjentów, dla których korzystanie z pomocy jest sposobem życia).
3. Jedną z dróg prowadzących do ich usamodzielnienia jest rozbudowa, zarówno asystencji rodzinnej jak i wiązanie beneficjentów (osób i rodzin) kontraktami socjalnymi. Zadanie to wymaga stworzenia nowych procedur i znalezienia sposobów na to, aby zmusić dotychczasowych klientów pomocy społecznej do podejmowania wysiłku na rzecz wyjścia z wykluczenia.

4. Działania podejmowane w ramach systemu pomocy społecznej nie powinny mieć charakteru izolowanego. Obszar spraw załatwianych przez OPS nie ma bowiem charakteru jedynie interwencyjnego. Jest powiązany z innymi problemami, kluczowymi dla rozwoju społeczności lokalnej Świętochłowic. Najlepiej widać to w zakresie problemów opiekuńczo – wychowawczych. Blisko 90% ankietowanych przez nas osób dostrzega wagę problemu bezradności opiekuńczo wychowawczej rodziców wobec małoletnich dzieci twierdząc, że powinien być rozwiązany w najbliższej perspektywie czasowej. Problem ten jednak, w perspektywie dłuższej, wiąże się (jak przyczyna z konsekwencjami) z takimi problemami jak: utrudniony dostęp dzieci i młodzieży do oferty kulturalnej i edukacyjnej, nasiąkanie negatywnymi wzorami życia społecznego, nadużywanie alkoholu, agresja, przestępczość. Ponadto związać go można z: subiektywnym poczuciem zagrożenia wśród mieszkańców miasta, niskim poziomem jakości życia lub poczucia tej jakości czy barierami rozwojowymi dla społeczności lokalnej.
5. Odrębną kwestią jest miejsce osób starszych w rodzinie i środowisku społecznym. Konieczne jest w tym miejscu podkreślenie dotychczasowych zabiegów OPS i innych podmiotów: parafii, fundacji w rozpoznaniu potrzeb i pomocy dla świętochłowickich seniorów. Konieczna jest jednak, z racji ich rosnącej liczby w najbliższej przyszłości, większa koncentracja zasobów ludzkich, organizacyjnych jak również finansowych dla zaspokojenia ich potrzeb.
6. Należy realizować działania zwiększające kompetencje społeczne, odtwarzające więzi rodzinne z wykorzystaniem różnorodnych form reintegracji społecznej. Potrzeba jest indywidualnego podejścia do każdego przypadku. Bardzo ważne jest łączenie reintegracji społecznej i zawodowej, co jest realizowane w Centrum Integracji Społecznej w Świętochłowicach.

KULTURA – EDUKACJA – REKREACJA – ZDROWIE

Z całej gamy potrzeb, które mieszkańcy mogą realizować w przestrzeni miasta, największe znaczenie z punktu integracji społeczności lokalnej mają te potrzeby których realizacja decyduje o szansach życiowych, poczuciu tożsamości i najbardziej żywotnych interesów. Analizujemy więc w niniejszym rozdziale: edukację, kulturę i zdrowie oraz rekreację.

EDUKACJA

Na system opieki nad dziećmi i oświaty w mieście składają się: żłobki, przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja oraz szkoły ponadgimnazjalne. Dla celów diagnostycznych istotne znaczenie mają te ogniwa systemu edukacyjnego, w których uczestniczenie nie jest objęte przymusem edukacyjnym, czyli żłobki, przedszkola dla trzy i czterolatków. Zdajemy sobie sprawę, że poziom nauczania i opieki nad dziećmi jest zróżnicowany w szkołach podstawowych i gimnazjach i wśród rodziców istnieje nieformalny ranking tych placówek oświatowych. Szczególnie poziom edukacji w gimnazjach zdaje się przesądzać o dalszej karierze edukacyjnej

dzieci. Nierówności społeczne ujawniające się w systemie edukacyjnym nie mogą być przedmiotem analizy na podstawie danych urzędowych i danych statystyki publicznej. Ale świadomość ich istnienia i konieczności niwelowania przez szkoły różnic w kapitale kulturowym uczniów powinna towarzyszyć odpowiedzialnym za funkcjonowanie systemu agendom samorządu terytorialnego.

W opiece nad najmłodszymi występują ograniczenia, o których świadczą złożone procedury przyjęć dzieci w wieku 0-3 lat do utrzymywanych przez gminę żłobków. Miasto posiada cztery żłobki z 20. miejscami każdy, czyli w sumie może zapewni opiekę 80 maluchom. Liczba dzieci do lat trzech wynosiła w 2011 roku 1464, czyli na jedno miejsce w żłobku przypadało 18.3 dzieci. Preferowanym modelem opieki nad tak małymi dziećmi jest opieka domowa rodziców lub innych spokrewnionych osób, najczęściej dziadków. Ponadto z powodów logistycznych, rodzice pracujący poza Świętochłowicami, mogą, przynajmniej teoretycznie, umieszczać swe pociechy w żłobkach zlokalizowanych w innych miastach konurbacji. Ale wiadomym jest również, że brak możliwości zapewnienia opieki instytucjonalnej dzieciom w przedziale wieku 0-6 stanowi istotny czynnik dezaktywizacji zawodowej kobiet, osłabiając tym samym kondycję ekonomiczną rodzin z małymi dziećmi. Ponadto opieka merytoryczna w żłobkach i przedszkolach zapewnia znacznie wyższy poziom uspołecznienia, podopiecznym, rozwój ich kompetencji intelektualnych i kulturowych. Postulowanym zatem modelem opieki jest opieka instytucjonalna tak rozbudowana by każde dziecko w określonym wieku miało zapewnione miejsce w żłobku lub przedszkolu.

Dzieci sześciolatnie zostały objęte nauczaniem podstawowym i tym samym w przedszkolach pozostaną trzy roczniki a nie cztery. Według szacunków władz oświatowych dotychczasowa liczba miejsc przedszkolnych w wyniku tych przesunięć będzie wystarczająca. Nie ma zatem potrzeby tworzyć nowych placówek przedszkolnych.

Szkoły podstawowe i gimnazja zapewniają opiekę nad dziećmi w 13 świetlicach przyszkolnych. Podkreślić należy, że 11 szkół prowadzi kuchnie i stołówki dla uczniów, zapewniając gorący posiłek za niewielką czterołotową opłatą. Innymi słowy, większość szkół nie poszła „na łatwiznę” i nie skorzystała ze znacznie droższej cateringowej oferty. W ostatnim roku ponad 400 uczniów uczestniczyło w tzw. zielonych szkołach. W okresie wakacyjnym dla dzieci organizowane były półkolonie, w których czynnie uczestniczyło 100 wychowanków. Niestety, nie dysponujemy informacjami, ile dzieci mogło skorzystać z różnych form zorganizowanego wypoczynku zimowego i letniego: kolonii, obozów itp. Podnoszony wcześniej problem nierówności społecznych, który winien być łagodzony przez system edukacyjny, przede wszystkim na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum, ujawnia się nie tylko w różnicach poziomu kapitału kulturowego wyniesionego z domu rodzinnego, a który procentuje lepszymi wynikami osiągnięć szkolnych. Ujawnia się również w poziomie konsumpcji uczniów: w sposobie ubierania, dysponowaniu modnymi gadżetami cywilizacyjnymi: komórkami, tabletami itp., jak również w sposobach spędzania wolnego czasu w dni powszednie, a przede wszystkim w okresie ferii i wakacji.

Wydatki na oświatę w budżecie Świętochłowic sięgają 32% ogółu wydatków. W Świętochłowicach funkcjonuje 11 szkół ponadgimnazjalnych, w tym liceum ogólnokształcące dla dorosłych, do którego uczęszcza 43 uczniów, uzupełniające liceum ogólnokształcące z 32 uczniami, jedna szkoła policealna z 25 słuchaczami oraz dwie szkoły prowadzone przez Salezjański Zespół Szkół Publicznych Don Bosko w Świętochłowicach: Liceum Ogólnokształcące i Salezjańskie Technikum Elektroniczne, do których uczęszcza 170 uczniów. Pozostałe szkoły są szkołami publicznymi¹⁹. Naukę pobierało w nich, w 2011 roku, 633 uczniów (dane wg SIO 30.09.2011 r., rok szk. 2011/2012). W sumie, pomijając szkoły dla dorosłych, placówki oświatowe oferowały w 2011 roku 803 miejsca. Liczba młodzieży w 2011 roku w wieku 16-19 lat wynosiła

¹⁹ Patrz: *Świętochłowice. Analiza....* op.cit., s. 64.

2108, czyli znakomita większość młodych świętochłowiczian korzystała z oferty edukacyjnej sąsiednich miast, między innymi: Chorzowa, Rudy Śląskiej. System edukacyjny miasta zaspokoić mógł potrzeby w tym zakresie jedynie co trzeciego młodego mieszkańca miasta. Dyrektorzy szkół zawodowych zabiegają o umieszczenie uczniów szkół zawodowych i techników w dużych firmach w celu realizacji praktycznej nauki zawodu i praktyk zawodowych. Obecnie rzadko która szkoła zawodowa prowadzi własne warsztaty, poświęcając środki na wyposażenie pracowni do nauki przedmiotów zawodowych i pracowni ćwiczeniowych.

Chyba nie jest przypadkiem, tak wysoki odsetek bezrobotnych wśród osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym. Na pewno tego rodzaju placówka nie przygotowuje do nowoczesnych ról zawodowych w przemyśle i szeroko rozumianych usługach. Można również mieć wątpliwości, na ile kształcenie techników ekonomistów ma sens w dobie w miarę powszechnego dostępu do licencjackich studiów w szerokim wachlarzu ekonomicznych specjalności. Szkopuł w tym, że wyposażenie szkół zawodowych w nowoczesne warsztaty gwarantujące przygotowanie wysokokwalifikowanej siły roboczej jest niezwykle kosztowne, a firmy prywatne nie kwapią się do finansowej współpracy z systemem edukacyjnym i do zapewnienia sobie odpowiednio przygotowanych pracowników. Częściowym potwierdzeniem powyższych uwag są statystyki dotyczące zdawalności matur w technikum w ostatnich latach oraz egzaminu zawodowego. Podobny poziom, w naszym przekonaniu co najwyżej średni, prezentują uczniowie szkoły zawodowej. W jakiejś mierze osiągnane wyniki w szkołach ponadgimnazjalnych o zawodowym profilu kształcenia są konsekwencją negatywnej selekcji do tego typu szkół wzmacnianej negatywnym ideologicznym etykietowaniem szkolnictwa zawodowego. Konsekwencją tych uwarunkowań jest omijanie przez najzdolniejszych absolwentów gimnazjów szkół o profilu zawodowym. Nie zmienia to jednak faktu, że organizacja szkolnictwa zawodowego i proponowane kierunki kształcenia rozmiągają się z oczekiwaniami, coraz trudniejszego i wymagającego bardzo konkretnych umiejętności, rynku pracy. Pracodawcy preferują bowiem pracowników z doświadczeniem na danym stanowisku, a kolejnym dopiero wyznacznikiem jest wyuczony zawód.

KULTURA I REKREACJA

Miasto ma dość dobrze rozwinięty system placówek kultury zapewniający różnym kategoriom mieszkańców realizację potrzeb kulturalnych. Funkcjonuje biblioteka miejska wraz z 5 filiami, które umożliwiają mieszkańcom różnych dzielnic miasta łatwy dostęp do jej zasobów liczących 157228 książek. Mogą oni korzystać z książek na miejscu w organizowanych czytelniach, a przede wszystkim wypożyczać. Wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz było w 2013 roku 186 414. Z jej oferty korzystało w czerwcu 2014 roku około 6500 czytelników. Dowodzi to dużej popularności tej formy uczestnictwa w kulturzei pośrednio dużej atrakcyjności posiadanego przez bibliotekę księgozbioru. Pamiętać również należy, że współcześnie biblioteki zachęcają swych czytelników również do uczestnictwa w szerszej ofercie kulturalnej organizując warsztaty, wystawy, lekcje biblioteczne, konkursy czytelnicze, wieczory literackie i spotkania autorskie.

Dwa domy kultury: Młodzieżowy Dom Kultury i Centrum Kultury Śląskiej (Centrum zlokalizowane w dwu budynkach w dzielnicach Zgoda i Lipiny) posiadają dobre wyposażenia dla rozwijania i wspierania szeroko rozumianej kultury, sztuki jak i popularnej rozrywki. Centrum posiada w swoich zasobach sale widowiskowe na 200 miejsc (Lipiny) i 400 miejsc (Zgoda) umożliwiające wystawianie spektakli teatralnych i innych widowisk. Działalność estradowa i widowiskowa opiera się na zapraszanych z zewnątrz artystach i zespołach. Kontakt z kulturą zapewniają również liczne warsztaty artystyczne kierowane zarówno do dzieci, młodzieży jak i dorosłych mieszkańców miasta. Efektem ich całorocznej warsztatowej pracy są programy artystyczne (estradowe) wykorzystywane podczas kulturalnych imprez miejskich. Z oferty kół

zainteresowań MDK skorzystało w 2013 roku 265 osób, Centrum Kultury Śląskiej zorganizowało 14 warsztatów artystycznych dla 177 osób. Instytucje kultury angażują się w przedsięwzięcia kulturalne tworzone we współpracy z innymi podmiotami i jednostkami miejskimi. Są organizatorami przeglądów, festiwali i konkursów o zasięgu regionalnym oraz imprez plenerowych dla szerokiej grupy mieszkańców miasta i okolic. Ich działalność obejmuje także projekty kulturalne i rozrywkowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców spędzających wakacje w mieście. Podane przykłady oczywiście nie wyczerpują spektrum oferty tych domów kultury dla mieszkańców Świętochłowic, z której skorzystało w 2012 roku 20032 uczestników. Dla osób starszych szansą atrakcyjnego spędzania wolnego czasu i poszerzania swych umiejętności i zainteresowań jest Uniwersytet Trzeciego Wieku, Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów oraz Fundacja Rozwoju Świętochłowic, która proponuje min. udział w projektach unijnych kierowanych do seniorów. W ramach UTW, ZERiI i FRŚ osoby starsze uczestniczą w zajęciach warsztatowych: artystycznych i sportowych, odczytach oraz kursach: komputerowych i językowych. Z dyskusji z ekspertami wnosić można, że oferta domów kultury adresowana do młodzieży (szczególnie w wieku gimnazjalnym) powinna być poszerzona o świetlice socjoterapeutyczne lub kluby (brak takich w dzielnicach: Zgoda i Chropaczów), które są także wskazywane w strukturze innych celów strategicznych. Stworzenie miejsca, gdzie pod okiem wykwalifikowanej kadry dydaktycznej młodzież może ze sobą porozmawiać, pobyc, podzielić się swoimi spostrzeżeniami i często problemami. W miarę możliwości eksperci wskazują na potrzebę koordynacji działań typowo kulturalnych z aktywnym wypoczynkiem (w miarę możliwości uzupełnienie terenów gdzie mieszczą się lokalne instytucje kultury o małą infrastrukturę sportową).

Miasto posiada dobrą bazę dla aktywnego wypoczynku mieszkańców. Poza terenami parkowymi umożliwiającymi wypoczynek i rekreację w mieście są:

- dwa stadiony do 3 tysięcy miejsc,
- 21 boisk do gier małych (chodzi o boiska przyszkolne),
- 2 kompleksy „Orlik”,
- dwie pływalnie kryte,
- otwarta pływalnia sportowa,
- sezonowe sztuczne lodowisko,
- skatepark,
- tor do speedrowera,
- dwa korty tenisowe
- 6 kortów do squosha,
- przystań kajakowa,
- wyciąg do wakeboarding’u
- siłownię „pod chmurką”.

Niskie ceny biletów na pływalnie i inne obiekty nie stanowią bariery dostępu do tych form rekreacji. Według danych z Urzędu Miejskiego i GUS w mieście działa 8²⁰ klubów sportowych, zatrudniających 8 trenerów i 25 instruktorów. Łączna liczba członków tych klubów w 2012 roku wynosiła 855, a liczba sekcji sportowych 19²¹. Infrastruktura miejska częściowo tylko zapewnia możliwość zaspokojenia tych potrzeb na wystarczającym poziomie. Ale sensownym postulatem w jeszcze lepszej organizacji wolnego czasu dzieci, młodzieży i osób starszych jest próba uczynienia ze szkół podstawowych i gimnazjów, ośrodków środowiskowych. Miałyby one integrować młodzież i starszych mieszkańców wokół oferty pozalekcyjnych zajęć, które może wykwalifikowana kadra dydaktyczna zatrudniona w tych placówkach oferować współmieszkańcom. Zdajemy sobie sprawę, podobnie jak i eksperci dyskutujący na warsztatach

²⁰ Włączając w to UKS-y tych klubów jest 30.

²¹ Tamże: s.71.

tę kwestię, że proponowany eksperyment jest kosztowny. Jak się jednak zdaje, spodziewane korzyści społeczne przemawiają za tym rozwiązaniem. Po pierwsze, w pełni wykorzystane zostaną zasoby kadrowe szkół oraz pomieszczenia szkolne w dni wolne od nauki. Po drugie, zwiększy się poziom współpracy rodziców ze szkołami, a także zwiększy się poziom integracji mieszkańców poszczególnych kwartałów ulic i świątchłowickich osiedli. Po trzecie, dzieciom, młodzieży oraz starszym mieszkańcom zostaną zaoferowane przez szkoły atrakcyjne formy spędzania wolnego czasu, w tym czynnego wypoczynku na boiskach przyszkolnych i salach sportowych. Po czwarte, tego typu działalność zwiększy kontrolę nad zachowaniami dzieci i młodzieży, wypełni ich czas wolny, zapobiegając tworzeniu nieformalnych grup rówieśniczych o chuligańskim, czy wręcz przestępczym charakterze. Po piąte, szkoła środowiskowa może pozytywnie wpływać na poziom i jakość więzi międzypokoleniowej, przełamywać negatywne stereotypy dotyczące starości, zarazem osłabiając poczucie samotności, bezradności i nieprzydatności osób starszych.

■ OPIEKA ZDROWOTNA

System miejski zapewnia dostęp do usług medycznych stopnia podstawowego jak też dostęp do specjalistów i leczenia szpitalnego. Szpital w Świątchłowicach dysponuje 291 łózkami szpitalnymi. Opieka ambulatoryjna była świadczona przez 22 przychodnie i przez 7 prywatnych gabinetów lekarskich, które miały podpisany kontrakt z NFZ²².

W mieście funkcjonował jeden Zakład Opiekuńczo-Lecznicy, zapewniający opiekę w najcięższych przypadkach. Na podstawie danych statystycznych i opinii ekspertów można stwierdzić, że oferta i dostępność opieki medycznej utrzymana jest na przyzwoitym poziomie. Pamiętać przy tym należy, że mieszkańcy mogą również korzystać z wysoko specjalistycznych usług medycznych w innych ośrodkach miejskich.

Świątchłowice borykają się z tymi samymi problemami, co inne ośrodki w kraju – społeczeństwo polskie się starzeje i wzrasta, tym samym, zapotrzebowanie na medyczne usługi geriatryczne.

W mieście funkcjonują trzy ośrodki zajmujące się leczeniem alkoholików: Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu, Poradnia Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia oraz Dzienny Oddział Leczenia Uzależnień. Liczba miejsc w placówkach leczących alkoholików w trybie stacjonarnym wynosiła 12 i tyleż samo miejsc było w oddziale dziennym. Według uzyskanych informacji liczba pacjentów - alkoholików w 2013 roku wynosiła 885, a narkomanów 29. Miasto nie posiada wyspecjalizowanych ośrodków i, jak można sądzić z dostępnych danych, nie ma dostatecznych zasobów kadrowych, jak też i placówek do radzenia sobie z problemem narkomanii i innych, poza alkoholowych, uzależnień. Można stwierdzić, że system instytucjonalny opieki zdrowotnej nie oswoił się jeszcze z problemami związanymi z narkotykami, dopalaczami, uzależnieniami od leków itp. W przekonaniu ekspertów z Wydziału Zdrowia dostateczną opiekę zapewniają ościenne miasta z rozbudowanym zapleczem placówek dla tego rodzaju uzależnień.

Kwestią trudną do zdiagnozowania na podstawie danych statystycznych oraz informacji ekspertów jest problem opieki medycznej nad dziećmi i młodzieżą oraz prowadzenie szeroko rozumianej profilaktyki zdrowotnej.

Na poziomie centralnym oraz wojewódzkim organizowane są badania przesiewowe adresowane do różnych kategorii mieszkańców. Można je bardziej rozpropagować za pośrednictwem lekarzy pierwszego kontaktu. W tym przypadku problemem jest nie tyle ich brak, ile raczej dość bierny stosunek potencjalnych uczestników do adresowanej do nich oferty badań.

²² Województwo Śląskie 2013. Podregiony Powiaty, Gminy. US. Katowice 2013.ss.304,306.

WNIOSKI

1. Kształcenie zawodowe to problem wielowymiarowy. Konsekwencje tego stanu rzeczy objawiają się bowiem w takich obszarach jak: oferta edukacyjna dla młodzieży, kształtowanie szans młodych ludzi na rynku pracy, rozwój lokalnego rynku pracy, rozbieżność między oczekiwaniami pracodawców a kwalifikacjami absolwentów, a – w końcu – bezrobocie i obniżenie poziomu życia oraz zjawiska patologii społecznej. Konieczne jest podjęcie działań do zmian w systemie kształcenia ponadgimnazjalnego, przede wszystkim na poziomie zawodowym. Niezbędne są zwiększone nakłady finansowe na poszerzenie oferty kształcenia zawodowego na wysokim jakościowo poziomie.
2. W procesie ożywiania szkolnictwa zawodowego konieczna jest ścisła współpraca z przedsiębiorcami, by dostosować ofertę kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy. Jest to pożądane również ze względu na niski poziom odpowiedzialności biznesu za lokalny rynek pracy, co stanowi istotną barierę rozwojową tego ostatniego.
3. Konieczne jest również podjęcie działań dla zwiększenia instytucjonalnej opieki nad rosnącą liczbą osób starszych oraz wyspecjalizowanych usług medycznych. Również i w systemie szeroko rozumianej konsumpcji zbiorowej potrzeby tej kategorii powinny być w większym stopniu uwzględniane.
4. Koniecznym zdaje się kontynuowanie działań zmierzających do niwelowania nierówności społecznych w szkołach podstawowych i gimnazjach, poprzez organizację wypoczynku, dofinansowywanie wycieczek szkolnych itp.
5. Objęcie działaniami dzieci i młodzież, „szukającą dopiero swojego miejsca w społeczeństwie” niezdecydowaną co do swoich zainteresowań, przekonanie ich że udział w imprezach kulturalnych wzbogaci ich dotychczasowe życie (świetlice i kluby, których działanie koordynuje OPS i CKŚ bądź fundacja, stowarzyszenie)
6. Działania instytucji kultury ukierunkować na stworzenie w ich ramach amatorskiego zespołu artystycznego - będącego wizytówką miasta, co z kolei wzmocni poczucie przynależności do społeczności miasta, instytucji i zwiększy poziom integracji społecznej. Podniesie rangę działań w obszarze kultury miejskiej, odbuduje więzi międzyludzkie, nauczy systematyczności w działaniu.

RYNEK PRACY

Konieczne jest rozróżnienie lokalnego rynku pracy, który jest konsekwencją takiej a nie innej struktury gospodarczej i instytucjonalnej miasta, i metropolitalnego rynku pracy, na którym mieszkańcy Świętochłowic mogą znaleźć atrakcyjniejsze, pod względem zarobków jak i możliwości kariery zawodowej, zatrudnienie.

Analizę struktury systemu ekonomicznego miasta skrótowo omawiamy za opracowaniem *Świętochłowice. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta*. W 2012 roku było 3699

podmiotów gospodarki narodowej z sektora prywatnego. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby prowadzące działalność gospodarczą. Najliczniej reprezentowany w zbiorze podmiotów gospodarczych był handel hurtowy i detaliczny, budownictwo, a w dalszej kolejności: transport i gospodarka magazynowa oraz przetwórstwo przemysłowe. Bardziej istotnym od ujęcia branżowego jest fakt, że większość podmiotów to firmy małe i średnie. Większych zakładów zatrudniających od 250 do 999 pracowników jest w mieście 4. Na ogólną liczbę 3878 podmiotów gospodarczych aż 94.5% stanowią samozatrudnieni lub firmy zatrudniające do 9 pracowników. Firm zatrudniających od 10 do 49 pracowników jest 159, a podmiotów większych, zatrudniających do 249 osób jest tylko 33²³.

Jednak to nie liczba zatrudnionych, a technologie i zasoby kapitału ludzkiego zaangażowanego w procesy wytwarzania, obrotu towarowego i szeroko rozumianych usług decydują współcześnie o sile podmiotów gospodarczych. O braku takich podmiotów gospodarczych informuje nie tyle statystyczna kwalifikacja, ile chociażby wysokość zarobków w mieście. Jak wynika z analiz cytowanego już opracowania przeciętne miesięczne wynagrodzenie należy do najniższych w subregionie katowickim. Jest również znacznie niższe od przeciętnego wynagrodzenia w kraju jak i w województwie śląskim.

O poziomie lokalnego bezrobocia decyduje wiele czynników.

Po pierwsze: systematycznie zmniejszająca się liczba miejsc pracy na Śląsku²⁴

Po drugie: poziom kwalifikacji, umiejętności lokalnej siły roboczej.

Po trzecie: możliwość zarobkowania w szarej strefie, której faktyczne rozmiary są słabo rozpoznane w kraju jak i poszczególnych województwach.

Tabela 26 Bezrobotni zarejestrowani wg płci w latach 2004-2013 wg płci

LATA	OGÓŁEM	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY
2014	1841	770	1071
	%	41.8	58.2
2013	2494	1081	1413
	%	43.5	56.5
2012	2454	982	1472
	%	40.0	60.0
2011	2262	929	1333
	%	42.0	58.0
2010	2338	1910	1328
	%	43.2	56.8
2009	1995	895	1100
	%	44.9	55.1
2008	1249	431	818
	%	34.5	65.5
2007	1743	671	1072
	%	37.5	62.5
2006	3062	1181	1881
	%	38.6	61.4
2005	3847	1628	2219
	%	42.3	57.7
2004	4559	1987	2572
	%	43.6	56.4

Źródło: Świętochłowice. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta, Świętochłowice 2014, s. 44 oraz dane PUP za sprawozdawczością MPiPS-01 dla roku 2014

²³Świętochłowice. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta, Świętochłowice 2014.s44.

²⁴ Jak wynika z danych statystycznych (Bank Danych Lokalnych) od roku 2010 do 2013 systematycznie malała liczba nowo tworzonych miejsc pracy (dane w tysiącach): 2010 – 70,7, 2011 – 66,3, 2012 – 58,7, 2013 – 57,1.

Proste zestawienie wskazuje na nierówną sytuację kobiet na rynku pracy. Niezależnie bowiem od liczby bezrobotnych w poszczególnych latach, kobiety stanowiły zawsze większość wyłączonych z rynku pracy. Udział mężczyzn w puli bezrobotnych był najwyższy w 2009 roku i wynosił 44.9 % ogółu bezrobotnych w tym roku. Z kolei najwyższy udział bezrobotnych kobiet był w 2008 i wynosił aż 65.5 % ogółu bezrobotnych.

Tabela 27 Bezrobotni zarejestrowani wg czasu pozostawania bez pracy w latach 2004-2013

LATA	OKRES POZOSTAWANIA BEZ PRACY W MIESIĄCACH				
	3 MIESIĄCE I MNIEJ	3 DO 6 MIESIĘCY	6-12 MIESIĘCY	12-24 MIESIĄCE	24 I WIĘCEJ MIESIĘCY
2014	34.9	16.5	16.2	16.9	15.5
2013	30.4	17.7	20.2	18.7	13.0
2012	35.4	22.2	20.7	14.2	7.5
2011	38.4	20.2	19.7	18.7	11.45
2010	41.6	21.1	18.6	13.2	5.4
2009	50.4	21.7	15.4	7.6	4.8
2008	48.9	18.3	16.7	7.5	8.6
2007	33.8	15.5	16.1	12.0	22.5
2006	24.1	14.5	17.6	15.4	28.2
2005	20.6	14.9	17.7	15.8	30.1
2004	20.0	12.0	18.8	19.7	29.5

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS oraz dane PUP za sprawozdawczością MPiPS-01 dla roku 2014

Na wejście na rynek pracy i znalezienie zatrudnienia zarejestrowani bezrobotni potrzebowali najczęściej do pół roku. Odsetki bezrobotnych pozostających bez pracy do trzech miesięcy i mniej były z reguły najwyższe w poszczególnych latach ujętych w zestawieniu. Bardziej jednak interesującą dla polityki społecznej i efektywnego przeciwdziałania bezrobociu jest kategoria pozostających bez pracy od 12 do 24 miesięcy i powyżej 24 miesięcy. Mimo czytelnego spadku liczby długotrwale bezrobotnych od 2008 roku, łączny udział tej kategorii jest nadal wysoki. W 2013 prawie co trzeci zarejestrowany bezrobotny pozostawał bez pracy dłużej niż rok.

Tabela 28 Bezrobotni zarejestrowani wg poziomu wykształcenia w latach 2004-2013

LATA	POZIOM WYKSZTAŁCENIA				
	WYŻSZE	POLICEALNE. ŚREDNIE ZAWODOWE	ŚREDNIE OGÓLNO-KSZTAŁCĄCE	ZASADNICZE ZAWODOWE	GIMNAZJALNE I PONIŻEJ
2014	8.0	18.1	6.0	27.9	40.0
2013	6.8	18.2	5.2	28.8	40.8
2012	6.6	18.5	6.3	27.6	40.9
2011	5.7	18.5	6.1	28.3	41.2
2010	6.2	18.4	6.4	27.7	41.2
2009	6.5	18.9	7.3	27.9	39.4
2008	5.8	20.8	6.8	25.1	41.5
2007	2.8	18.2	5.5	27.0	44.2
2006	3.2	16.4	4.3	29.6	46.6
2005	2.5	15.3	4.75	31.2	45.5
2004	4.0	17.3	4.2	32.8	43.2

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS oraz dane PUP za sprawozdawczością MPiPS-01 dla roku 2014

Najtrudniej było znaleźć pracę osobom z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej. Natomiast nadspodziewanie łatwo wchodzili na rynek pracy absolwenci liceów ogólnokształcących. Można przypuszczać, że w porównaniu z osobami o średnim zawodowym lub policealnym wykształceniu mieli małe wymagania płacowe. Nie znajdujemy innego wytłumaczenia dla tej zaskakującej wieloletniej obserwacji. W dyskusjach dotyczących kapitału ludzkiego i związków pomiędzy tym zasobem, a aktywnością zarobkową, przyjmuje się najczęściej w miarę prosty jego pomiar: lata nauki szkolnej lub ukończenie określonego poziomu edukacji. Rzecz nie jest jednak aż tak prosta. Autorzy tej koncepcji posługiwali się określeniem „umiejętności”, co niekoniecznie przekłada się na poziom wykształcenia. Można podać przykłady osób o wykształceniu podstawowym lub gimnazjalnym, które posiadają dostateczne kwalifikacje zawodowe (np. dzięki kursom, przyuczeniom i praktyce), by dobrze sobie radzić na rynku pracy.

Zważywszy na strukturę gospodarczą Świętochłowic i innych sąsiednich miast, zaskakują wysokie odsetki bezrobotnych o wykształceniu zasadniczym zawodowym. Z informacji uzyskanych z Powiatowego Urzędu Pracy wynika, że zawodami deficytowymi, poszukiwanymi na rynku pracy były między innymi:

- pracownik rozkładający towar na półkach,
- sortowacz surowców wtórnych,
- elektryk,
- elektromonter instalacji elektrycznych,
- kierowca autobusu.

Panuje ogólne przekonanie, że trudno zatrudnialnymi są osoby w okresie przedemerytalnym, czyli w wieku 55-64 lat.

Tabela 29 Bezrobotni w wieku 55-64lat dłużej niż 1 rok wg płci

LATA	OGÓŁEM	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY
2014	139	brak danych	brak danych
2013	179	100	79
2012	121	79	42
2011	89	58	31
2010	92	56	36
2009	49	24	25
2008	42	27	15

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS oraz dane PUP za sprawozdawczością MPiPS-01 dla roku 2014

Z dostępnych informacji (patrz tabela 29) wnosić należy, że wykluczenie z rynku pracy na okres dłuższy niż rok dotyczyło w poszczególnych latach znikomej liczby bezrobotnych w stosunku do ogółu wyłączonych z rynku pracy w konkretnym roku. Przykład: bezrobotni tej kategorii stanowili w 2013 roku 7.2% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych.

Tabela 30 Bezrobotni w wieku 18-24 lat pozostający bez pracy dłużej niż pół roku

LATA	OGÓŁEM	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY
2014	79	brak danych	brak danych
2013	125	46	79
2012	149	30	119
2011	123	29	94
2010	85	17	68
2009	51	9	42
2008	46	3	43

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS oraz dane PUP za sprawozdawczością MPiPS-01 dla roku 2014

Podobnie rzecz się ma z osobami młodymi (do 24 roku życia). Pozostający bez pracy dłużej niż pół roku (patrz tabela 30) stanowią niewielką część ogółu bezrobotnych. Według GUS bazującego na sprawozdaniach statystycznych tegoż urzędu było ich jedynie 125. Ale w stosunku do ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (2494) liczba usiłujących wejść na rynek pracy młodych ludzi była tak naprawdę niewielka.

Służbą publiczną odpowiedzialną za przeciwdziałanie bezrobociu jest Powiatowy Urząd Pracy. Zorganizował on staże dla 370 osób, które ukończyło 271 osób. Z uzyskanych informacji wynika, że 180 uczestników podjęło pracę w trakcie stażu lub po odbyciu stażu co daje wskaźnik efektywności zatrudnieniowej na poziomie 66,4%. W tej grupie były 134 kobiety, czyli 74,4% ogółu. Sprawozdawczość MPiPS nie jest spersonalizowana, co oznacza brak możliwości zidentyfikowania istotnych cech społeczno-demograficznych uczestników stażu.

Urząd pracy w ramach inicjowanych projektów (programów) aktywizował uczestników wyposażając ich w dodatkowe kompetencje i umiejętności przydatne na rynku pracy. Wzięło w nich udział 194 długotrwale bezrobotnych oraz 278 osób do 30 roku życia.

Tabela 31 Zarejestrowani bezrobotni ogółem i z prawem do zasiłku (dane z 2014 roku).

KATEGORIE BEZROBOTNYCH	BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI			
	OGÓŁEM		W TYM Z PRAWEM DO ZASIŁKU	
	RAZEM	KOBIETY	RAZEM	KOBIETY
Do 25 roku życia	237	160	9	7
Długotrwale bezrobotni	993	626	2	7
Powyżej 50 roku życia	498	229	80	41
Bez kwalifikacji zawodowych	665	440	43	30
Bez doświadczenia	436	307	0	0
Bez wykształcenia średniego	1249	695	90	41
Niepełnosprawni	140	78	12	9

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Świętochłowicach

Jak już wcześniej wspominaliśmy, osobliwości sprawozdawczości MPiPS nie pozwalają zidentyfikować cech społeczno-demograficznych bezrobotnych. Informacje zestawione powyżej (tabela 31) analizować należy w wierszach i to jako odrębne informacje nie skojarzone, ani z informacjami w wierszu powyżej, ani też poniżej. Niemniej z tabeli wynika jasno, że praktycznie niewielu bezrobotnych posiadało prawo do zasiłku. Na dzień 31 grudnia 2013 roku prawem do zasiłku dysponowało jedynie 9,7 % ogółu znajdujących się w tym czasie w ewidencji bezrobotnych. Zwrócić należy uwagę na fakt, że połowa zarejestrowanych to długotrwale bezrobotni. Domyślać się należy, że w zbiorze długotrwale bezrobotnych znajdują się osoby bez kwalifikacji zawodowych oraz bez doświadczenia zawodowego. Z informacji dostarczonych przez PUP wynika, że długotrwale bezrobotni otrzymywali wsparcie w ramach 6 projektów (programów) choć nie były to programy (projekty) dedykowane tylko i wyłącznie tej grupie, ale grupa ta była wyszczególniona wśród grup otrzymujących wsparcie. Wszyscy klienci biorący udział w programach (projektach) nabywali umiejętności miękkie podczas wizyt doradczych. W szkoleniach udział wzięły 82 osoby długotrwale bezrobotne z czego 70 podjęło zatrudnienie.

Interesującym projektem był projekt „Kierunek praca”, którego celem było zdobycie doświadczenia zawodowego przez 120 uczestników pozostających bez zatrudnienia, zamieszkałych na terenie Świętochłowic do maja 2014. W ramach projektu podjęto zróżnicowane działania:

- Indywidualnym Planem Działania (IDP) oraz poradnictwem zawodowym objęto 131 uczestników. Celem IPD była zmiana sytuacji zawodowej uczestników projektu, a skutkiem zwiększenie szans na rynku pracy, a w efekcie uzyskanie zatrudnienia.

- Warsztaty z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy (4h) skierowane były do wszystkich uczestników projektu. Ich tematyka to m.in.: stereotypy na rynku pracy i pokonywanie barier związanych z płcią, charakterystyka lokalnego rynku pracy, przygotowanie do procesu rekrutacji z elementami autoprezentacji, mobilność w karierze i edukacji. Warsztaty ukończyło 126 osób.
- Szkolenie dotyczące nabywania kompetencji zawodowych (12h) skierowane do wszystkich uczestników projektu. Tematyka to m.in.: integracja i komunikacja interpersonalna (nawiązywanie prawidłowych relacji społecznych), asertywność i podniesienie samooceny, motywacja do zmiany (gotowość do rozwoju). Szkolenie ukończyło 126 osób.
- Staże – rozpoczęło 81 osób a zakończyło 71 osób.
- Roboty publiczne – rozpoczęły 43 osoby, ukończyło 41.

Po zakończeniu projektu pracę podjęły 83 osoby (72% uczestników, którzy zakończyli projekt).

Wszystkie powyższe statystyki znajdują odzwierciedlenie także w subiektywnych ocenach formułowanych przez osoby badane. O sytuacji na rynku pracy ludzi młodych była już mowa wcześniej. Podobne grupy (obejmujące niemal 100% respondentów) wskazują na dokuczliwość społeczną sytuacji pracowniczej pozostałych kategorii mieszkańców. I tak:

- na ubóstwo powodowane brakiem pracy jako problem wymagający natychmiastowego rozwiązania wskazuje **91.7%**,
- na brak stałej pracy osób do 45. roku życia jako taki sam problem – **88.9%**,
- na brak oferty podnoszenia kwalifikacji zawodowych dla osób poniżej 45. roku życia – **61.1%**,
- brak oferty, która umożliwi przekwalifikowanie i wzmacnia mobilność na rynku pracy osób do 45. roku życia - **63.9%**,
- zagrożenie utratą pracy osób po 45. roku życia – **80,6%**,
- niski poziom zainteresowania pracodawców kategorią pracowników +45 – **58.3%**,
- brak pracy wśród osób +45 – **86.1%**,
- brak programów szkoleniowych umożliwiających wejście na rynek pracy osobom +45 – **47.2%**,
- brak oferty szkoleniowej umożliwiającej zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych osobom +45 – **50.0%**.

Centrum Integracji Społecznej w Świętochłowicach jest drugą instytucją prowadzącą reintegrację zawodową w mieście. CIS prowadzi KIS „Drogowskaz”. Celem funkcjonowania instytucji jest zwiększenie aktywności zawodowej i społecznej osób długotrwale bezrobotnych, stale korzystających ze świadczeń społecznych, jak również zwiększenie zdolności do poruszania się na rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i nie będących w stanie zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych.

Oferta skierowana jest do niezatrudnionych osób zamieszkujących na terenie powiatu świętochłowickiego, a w szczególności do:

- bezdomnych, którzy realizują indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- uzależnionych od alkoholu po zakończeniu leczenia odwykowego,
- uzależnionych od narkotyków po zakończeniu terapii w zakładzie opieki zdrowotnej,
- chorych psychicznie (w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego),
- niepełnosprawnych (w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych),
- długotrwale bezrobotnych (w rozumieniu przepisów ustaw o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy),

- byłych więźniów, którzy mają trudności w integracji ze środowiskiem,
- uchodźców, realizujących indywidualny program integracji,
- osób znajdujących się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym
- wszelkich innych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. samotne matki, osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej).

Uczestnictwo w KIS jest dobrowolne. Warunkiem uczestnictwa jest podpisanie kontraktu socjalnego. Okres uczestnictwa jest ustalany indywidualnie z każdym z uczestników.

Centrum oferuje kompleksowy system wsparcia zapewniający rozwój zawodowy i podwyższenie kompetencji osobistych poprzez:

- szkolenia zawodowe realizowane w ramach różnych profili, m.in.: pracownik remontowo-budowlany, utrzymania terenów zielonych, krawiectwa, gastronomii, prac biurowych,
- wsparcie psychologa, pracownika socjalnego, doradcy zawodowego i innych specjalistów,
- warsztaty grupowe z komunikacji interpersonalnej, asertywności, wzmacniania poczucia własnej wartości i integrujące z grupą,
- zajęcia w pracowni komputerowej,
- pomoc w poruszaniu się na rynku pracy i sporządzaniu dokumentów
- nawiązywanie współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami.

Ponadto CIS zapewnia uczestnikom w ramach Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego świadczenie integracyjne w wysokości 50 % zasiłku dla bezrobotnych w pierwszym miesiącu próbnym oraz w pełnej stawce zasiłku od drugiego miesiąca uczestnictwa w projekcie, jak również jeden posiłek dziennie oraz ubezpieczenie OC i NNW.

Od początku działalności Centrum z jego usług w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej oraz zatrudnienia socjalnego, skorzystało ogółem – 492 osoby (w tym KIS „Drogowskaz” 240 osób). Absolwentami CIS/KIS od 2011 roku do dnia dzisiejszego zostały 343 osoby. Zatrudnienie znalazło w różnej formie (umowa o pracę, dzieło, zlecenie) – ponad 100 osób, tj. 30% absolwentów. Ponadto CIS promuje i organizuje zatrudnienie wspierane dla absolwentów Centrum.

WNIOSKI

- 1. Informacje dotyczące bezrobocia nie pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie, dlaczego utrzymuje się tak wysoki jego poziom, mimo bardzo dużego rynku pracy w regionie katowickim.**
- 2. Związki pomiędzy lokalnym a aglomeracyjnym rynkiem pracy mają bardzo złożony charakter. Z jednej strony rynek aglomeracyjny daje możliwości zatrudnienia świętochłowiczanom obniżając, dzięki zatrudnieniu, obszar wykluczenia społecznego o źródłach ekonomicznych. Z drugiej jednak strony wyższe progi kompetencyjne powodują, że miejsce na tym rynku znajdują relatywnie najlepiej wykształceni i/lub najmłodszy pracownicy. To z kolei, po trzecie, wysysa lokalny rynek pracy z kwalifikowanej siły roboczej wzmacniając bariery jego wewnętrznego rozwoju. Sytuacja taka nosi wprawdzie znamiona błędnego koła, nie znaczy to jednak, że powiązanie pomiędzy rynkiem lokalnym a aglomeracyjnym jest czymś niekorzystnym (pominąwszy fakt, że jest czymś**

naturalnym i koniecznym). Istnieje jedynie potrzeba rozpoznania powiązań pomiędzy jednym i drugim obszarem, tak aby można było stworzyć realne programy ochrony lokalnego rynku pracy przy zachowaniu rezerwowej funkcji rynku aglomeracyjnego.

3. Bezrobocie postrzegane jest tak przez mieszkańców jak też i władze lokalne, jako najważniejszy problem społeczny. Jednakże władze lokalne mają ograniczony i pośredni tylko wpływ na sytuację na rynku pracy i na poziom bezrobocia. Nie tworzą wszak nowych miejsc pracy, mogą co najwyżej poprzez zachęty i ulgi dążyć do przyciągnięcia inwestorów z zewnątrz i wspierać jednocześnie lokalną przedsiębiorczość: małe i średnie podmioty gospodarcze, które z natury lepiej i szybciej dostosowują się do zmian zachodzących w gospodarce.

BEZPIECZEŃSTWO

Nie dysponujemy wiedzą o subiektywnym poczuciu bezpieczeństwa osób zamieszkujących kwartały zwartej zabudowy wielorodzinnej i osiedli świętochłowickich. Bez badań empirycznych trudno jest sformułować jednoznaczną diagnozę dotyczącą czynników psychospołecznych i socjokulturowych, które mogą wywoływać poczucie zagrożenia mieszkańców. Informacje uzyskane z Komendy Miejskiej Policji oraz Straży Miejskiej informują o przestępczości w mieście i naruszeniach porządku publicznego. Nie potrafimy jednak w miarę jednoznacznie stwierdzić, na ile rejestrowane przez te instytucje zdarzenia obniżają poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.

Tabela 32 Przestępstwa stwierdzone przez policję i prokuraturę w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w 2012 roku w subregionie katowickim

MIASTA NA PRAWACH POWIATU	OGÓŁEM	CHARAKTER PRZESTĘPSTW			KRYMINALNE		
		KRYMINALNE	GOSPODARCZE	DROGOWE	PRZECIWIŻYCIU	PRZECIWI MIENIU	KRADZIEŻE SAMOCHODÓW
Region katowicki	44091	33243	7846	1764	1015	25349	841
Chorzów	8433	4306	3700	216	129	4079	110
Katowice	20206	16672	2456	480	360	13386	445
Mysłowice	2778	2015	277	348	95	1637	48
Ruda Śląska	7919	7206	262	290	266	3847	142
Siemianowice Śląskie	2792	1652	887	202	74	1196	49
Świętochłowice	1863	1392	264	138	91	1204	47

Źródło: Województwo Śląskie 2013. Podregiony, powiaty, gminy, US Katowice 2013, s. 113.

Z zestawienia wynika, że liczba zdarzeń o charakterze przestępczym nie odbiega, jeśli uwzględnimy różnice w wielkości miast, znacząco od innych powiatów grodzkich subregionu. Wskaźniki wykrywalności przestępstw na terenie Świętochłowic także nie różnią się istotnie od rezultatów osiąganych przez policję z innych miast subregionu.

Tabela 33 Wskaźniki wykrywalności przestępstw w Świętochłowicach w 2012 roku

CHARAKTER PRZESTĘPSTW	WYKRYWALNOŚĆ (w %)
Ogółem	57.9
Kryminalne	47.8
Gospodarcze	97.7
Drogowe	93.3

Źródło: Województwo Śląskie 2013. Podregiony, powiaty, gminy, US Katowice 2013, s. 115.

Informacje uzyskane z Komendy Policji za rok 2013 częściowo uwzględniały również miejsce zdarzeń: w dzielnicy Zgoda było ich 273, w Centrum 352, Piaśnikach 176, Chropaczowie 250 a w Lipinach 147 zdarzeń. To proste zestawienie wskazuje, że Centrum było obszarem, w którym zdarzyło się najwięcej przestępstw. Ponadto w 2013 roku miały miejsce 4732 wykroczenia. Generalnie nie daje się stwierdzić, by w mieście istniały wyraźnie wyodrębnione enklawy przestępczości.

Według informacji uzyskanych z KP w okresie od stycznia 2013 do września 2014 roku policjanci byli wzywani 1267 razy do rodzin z powodu bójek, awantur, 127 razy interweniowali z powodu konfliktów sąsiedzkich. Dane te wskazują, że naruszenia miru domowego, spokoju w miejscu zamieszkania zdarzały się w mieście nadzwyczaj często. Musimy bowiem zakładać, że policję wzywano kiedy eskalacja konfliktów rodzinnych, sąsiedzkich była bardzo duża. Nie trzeba zbyt mocno argumentować, że zdarzenia tego rodzaju są jednym z głównych czynników obniżających poczucie bezpieczeństwa współmieszkańców. W tym okresie 31 młodocianych dokonało czynów przestępczych.

Funkcjonariusze Straży Miejskiej za naruszenie porządku publicznego (art. 51 Kodeksu Wykroczeń²⁵) ukarali 68 sprawców podczas interwencji w poszczególnych dzielnicach: Chropaczów – 7 sprawców, Lipiny -11, Piaśniki -7, Centrum -36, Zgoda -7. Ponadto Straż Miejska stwierdziła 1223 wykroczeń, ich geografię prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 34 Geografia wykroczeń w Świętochłowicach z uwzględnieniem środka ukarania

ŚRODKI UKARANIA	OGÓŁEM	CHROPACZÓW	LIPINY	PIAŚNIKI	CENTRUM	ZGODA
Mandaty karne	719	77	156	42	339	105
Pouczenia	487	38	91	40	266	52
Wnioski do sądu	17	2	0	1	7	7
Razem	1223	117	247	83	612	164

Źródło: Straż Miejska w Świętochłowicach

Jak wynika z zestawienia Straż Miejska interweniowała w całym mieście 1223 razy wystawiając 719 mandatów karnych, a w 17 przypadkach kierowała wnioski do sądu o ukaranie sprawców incydentów zakłócających porządek publiczny. W zestawieniu pominięto wykroczenia ujawnione radarem, czyli łamanie przepisów kodeksu drogowego.

Według informacji uzyskanych z OPS, od 2003 roku systematycznie rośnie liczba nieletnich umieszczanych w pozaświętochłowickich Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych:

- 2003 – 2
- 2004 – 3
- 2005 – 8
- 2006 – 12
- 2007 – 14
- 2008 i 2009 – 19
- 2010 – 11

²⁵Art. 51. § 1. <http://prawo.money.pl/akty-prawne/ujednolicone-akty-prawne/kodeksy/kodeks/wykroczen;z/dnia;20;maja;1971r;2007,109,756,DU,2850.html> - ftn49 : Kto krzykiem, hałasem, alarmem lub innym wybrykiem zakłóca spójność, porządek publiczny, spoczynek nocny albo wywołuje zgorszenie w miejscu publicznym, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. § 2. Jeżeli czyn określony w § 1 ma charakter chuligański lub sprawca dopuszcza się go, będąc pod wpływem alkoholu, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. § 3. Podżeganie i pomocnictwo są karalne.

- 2011 – 12
- 2012 – 26
- 2013 – 19
- 2014 - 18

Agresywne zachowania w przestrzeni mogą być identyfikowane, zwłaszcza przez osoby starsze i przez to słabsze, jako bezpośrednie zagrożenie życia i zdrowia. Odzwierciedlają to opinie badanych przez nas respondentów. Już o tym była mowa we wcześniejszych fragmentach *Diagnozy*, poświęconych rodzinie i młodym mieszkańcom. W tym miejscu wypada powtórzyć, że niemal wszyscy ankietowani uznali agresję w miejscach publicznych za problem wymagający natychmiastowej interwencji.

Tabela 35 Przepięstwa w Świętochłowicach w latach 2009 – 2013 (w tym czyny nieletnich)

KATEGORIA PRZESTĘPSTWA	ROK									
	2009		2010		2011		2012		2013	
	ogółem	nieletni	ogółem	nieletni	ogółem	nieletni	ogółem	nieletni	ogółem	nieletni
kradzieże	351	20	410	18	563	16	397	41	382	17
kradzieże z włamaniem	386	12	455	12	457	26	387	27	212	8
rozboje	75	14	65	20	51	8	86	20	60	30
uszkodzenia ciała	21	3	28	13	68	42	49	29	81	66
pobicia	21	2	23	5	37	17	39	20	45	27
zniszczenie mienia	141	5	124	4	117	3	124	7	109	5
przestępstwa narkotykowe	33	5	28	0	61	27	51	7	72	19
oszustwa	93	1	45	0	70	1	26	1	-	-
nietrzeźwi kierujący	135	1	126	0	131	0	125	0	132	0
przeciwko funkcjonariuszom	8	2	11	5	15	1	21	5	-	-

Źródło: Świętochłowice. Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej miasta, Świętochłowice 2014, s. 37

Zwraca uwagę fakt (tabela 35), że o ile udział nieletnich w kradzieżach i kradzieżach z włamaniem jest niewielki, o tyle rośnie drastycznie w takich kategoriach jak:

- rozboje,
- uszkodzenia ciała,
- pobicia.

Na przykład w roku 2013 wynosił odpowiednio: **50.0%**, **81.5%** i **60.0%**.

WNIOSKI

1. Niekorzystna relacja pomiędzy wykrywalnością przestępstw gospodarczych (zasadniczo, w pierwszej kolejności wymierzonych przeciwko Państwu i jego finansom) i przestępstw kryminalnych (zasadniczo wymierzonych przeciwko obywatelom), ewidentnie wpływa na wizerunek Policji oraz subiektywne poczucie bezpieczeństwa.

2. Wskaźnik liczby przestępstw na 1000 mieszkańców można potraktować jako wskaźnik ich dokuczliwości. Pod tym względem Świętochłowice wydają się być obszarem nieco spokojniejszym (17.7) niż przeciętne obszary województwa śląskiego (20.9). Przy alokacji zasobów i sił należy oczywiście brać pod uwagę dane bezwzględne opisujące stan przestępczości. W tym wypadku na czoło w Świętochłowicach wysuwa się Centrum jako dzielnica najludniejsza. Przy planowaniu działań prewencyjnych należy jednak wziąć pod uwagę wskaźnik dokuczliwości dla ludności przestępstw kryminalnych. I tu już na czoło w Świętochłowicach wysuwają się dwie dzielnice: Piaśniki i Zgoda ze wskaźnikami zbieżnymi z całym województwem (odpowiednio: 20.9 i 25.0).

Podsumowanie: obraz problemów społecznych Świętochłowic w świetle opinii ankietowych

Prezentowana powyżej *Diagnoza problemów społecznych Świętochłowic*, ukazuje, w oparciu o dane statystyczne i urzędowe udostępnione przez pracowników miejskich instytucji, główne problemy społeczne miasta, których łagodzenie może stworzyć lepsze szanse rozwojowe tego ośrodka. Można podejmować działania zmierzające do zmniejszenia skali tych zjawisk i szukać nowych sposobów radzenia sobie z nimi. Wynika to z dynamiki potrzeb indywidualnych i zbiorowych, która powoduje, że problemy jawią się (w zmiennych kontekstach socjokulturowych i ekonomicznych) w nowych niejako odsłonach. Ale wynika to również ze zmieniających się standardów cywilizacyjnych, zmieniającej się wrażliwości społecznej na występujące w społecznościach miejskich problemy. Dobrą ilustracją jest zjawisko przemocy w rodzinie, która obecnie jest nie do zaakceptowania, a która dawniej towarzyszyła, (choć raczej jako zagrożenie przemocą), wychowaniu w rodzinie i ustalaniu wewnętrznego ładu rodzinnego. Inną kwestią pozostaje fakt, że coraz częściej obserwujemy niczym niemotywowaną przemoc, czyli przemoc dla przemocy.

W tej postaci *Diagnoza* pokazuje, z jednej strony, obiektywny stan rzeczy: sytuacje problemowe w Świętochłowicach, ale również i sposób myślenia o kwestiach miejskich, a z drugiej subiektywne opinie o tych problemach formułowane przez osoby, które na co dzień zajmują się ich zwalczaniem (zarządzaniem). Do tych komentarzy już się odwoływaliśmy. Tutaj zamieszczamy pełnie zestawienie statystyczne wyników ankiety.

Wszystkie dane przedstawiane są w procentach. W nagłówku każdej tabeli znajduje się pięć kategorii odpowiedzi. Oznaczają one charakterystykę dokuczliwości poszczególnych problemów (a tym samym konieczność ich rozwiązania w określonej perspektywie):

MAŁY	<i>To nie jest zbyt wielki (dokuczliwy) problem w naszym mieście. albo nie ma go wcale</i>
DUŻY	<i>Jest to problem palący i bardzo ważny dla społeczności Świętochłowic. Dlatego powinien być rozwiązany jak najszybciej</i>
5 LAT	<i>Na rozwiązanie tego problemu mieszkańcy miasta mogą poczekać najbliższe 5 lat (lub: tego problemu nie da się szybciej rozwiązać)</i>
10-15 LAT	<i>Na rozwiązanie tego problemu mieszkańcy miasta mogą poczekać najbliższe 10 - 15 lat (lub: tego problemu nie da się szybciej rozwiązać)</i>
NIE WIEM	<i>Nie wiem. nie orientuję się</i>

PROBLEMY W KATEGORII DZIECI W WIEKU DO LAT 6	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Zbyt wysoki koszt miejsca w przedszkolu publicznym	35.1	18.9	18.9	5.4	21.6
Zbyt wysoki koszt miejsca w żłobku	21.6	35.1	10.8	2.7	29.7
Za mało miejsc w przedszkolach publicznych	10.8	70.3	10.8	0.0	8.1
Za mało miejsc w żłobkach	2.7	64.9	16.2	0.0	16.2
Mała ilość placów zabaw	32.4	37.8	27.0	0.0	2.7
Przemoc w rodzinach wobec małych dzieci	2.7	62.2	5.4	2.7	27.0
Brak bezpieczeństwa w miejscach publicznych	13.5	62.2	10.8	2.7	10.8

PROBLEMY W KATEGORII MŁODZIEŻ I DZIECI ZE SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I GIMNAZJÓW	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Zbyt duże różnice pomiędzy lepszymi i gorszymi szkołami	29.7	32.4	16.2	8.1	13.5
Za duża liczba dzieci w klasie	32.4	27.0	13.5	10.8	16.2
Zbyt mała oferta bezpłatnych zajęć pozalekcyjnych	13.5	45.9	21.6	2.7	16.2
Brak wsparcia dla dzieci z rodzin ubogich (żywienie, wycieczki, oferta edukacyjna, kulturalna i rekreacyjna)	27.0	40.5	13.5	2.7	16.2
Brak zajęć dla młodzieży organizowanych przez placówki szkolne w dni wolne od zajęć	24.3	35.1	16.2	8.1	16.2
Brak współpracy rodziców ze szkołą	16.2	43.2	16.2	5.4	18.9
Zbyt łatwy dostęp do alkoholu	10.8	64.9	16.2	2.7	5.4
Zbyt łatwy dostęp do narkotyków	2.7	45.9	13.5	0.0	37.8
Agresja wśród młodzieży	2.7	83.8	8.1	0.0	5.4
Brak poradni opiekuńczo - wychowawczych	13.5	37.8	21.6	5.4	21.6
Brak placówek pracujących z młodzieżą trudną	10.8	51.4	18.9	2.7	16.2
Naruszanie przez dzieci porządku publicznego (agresja w miejscach publicznych wobec ludzi i mienia publicznego)	0.0	78.4	13.5	0.0	8.1
Przestępstwa popełnianie przez nieletnich	0.0	67.6	8.1	2.7	21.6
Brak bezpłatnego dostępu do placówek rekreacyjnych i sportowych	27.0	27.0	32.4	5.4	8.1

PROBLEMY W KATEGORII MŁODZIEŻ PONAD GIMNAZJALNA	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Niski poziom już działających szkół zawod. i technicznych	24.3	37.8	16.2	0.0	21.6
Brak oferty kształcenia zawodowego zgodnego z oczekiwaniami rynku pracy (za mało kierunków kształcenia, nieodpowiednie kierunki kształcenia)	11.1	44.4	22.2	0.0	22.2
Zbyt łatwy dostęp do alkoholu	5.6	69.4	11.1	5.6	8.3
Zbyt łatwy dostęp do narkotyków	0.0	55.6	5.6	0.0	38.9
Brak wsparcia dla dzieci z rodzin ubogich (żywienie, wycieczki, oferta edukacyjna, kulturalna i rekreacyjna)	25.0	38.9	8.3	2.8	25.0
Brak zajęć organizowanych przez placówki szkolne w dni wolne od zajęć	25.0	33.3	25.0	0.0	16.7
Naruszanie przez młodzież porządku publicznego (agresja w miejscach publicznych wobec ludzi i mienia publicznego)	2.8	75.0	11.1	0.0	11.1
Przestępstwa popełnianie przez nieletnich	2.8	75.0	11.1	0.0	11.1
Brak bezpłatnego dostępu do placówek rekreac. i sport	33.3	36.1	22.2	0.0	8.3
Przestępstwa popełnianie przez uczniów szkół ponadgimnazjalnych	0.0	66.7	11.1	0.0	22.2
Brak placówek (poradni) psychoterapeutycznych i socjoterapeutycznych	8.3	47.2	25.0	0.0	19.4

PROBLEMY W KATEGORII MŁODZI LUDZIE ZACZYNAJĄCY DOROSŁE ŻYCIE	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Brak pracy dla absolwentów. którzy nie mają doświadczenia zawodowego	5.6	80.6	8.3	0.0	5.6
Brak możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego	5.6	80.6	5.6	0.0	8.3
Brak stabilizacji na rynku pracy	2.8	86.1	5.6	0.0	5.6
Brak wsparcia dla młodzieży. która wychodzi z domów dziecka i rodzin zastępczych	11.1	33.3	13.9	2.8	38.9
Brak tanich mieszkań komunalnych	11.1	63.9	11.1	0.0	13.9
Brak mieszkań socjalnych dla najuboższej młodzieży	13.9	55.6	8.3	8.3	13.9
Alkoholizm	2.8	66.7	16.7	0.0	13.9
Narkomania	5.6	41.7	19.4	2.8	30.6
Zachowania naruszające porządek publiczny	2.8	77.8	8.3	5.6	5.6
Zachowania przestępcze	0.0	77.8	8.3	0.0	13.9

PROBLEMY W KATEGORII RODZINY Z DZIEĆMI NA UTRZYMANIU	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Ubóstwo rodzin wielodzietnych	8.3	61.1	5.6	2.8	22.2
Ubóstwo rodzin wynikające z braku pracy	5.6	80.6	11.1	0.0	2.8
Ubóstwo rodzin wynikające z patologii	2.8	80.6	11.1	2.8	2.8
Ubóstwo związane z niepełnosprawnością członków rodziny	8.3	50.0	13.9	2.8	25.0
Przemoc w rodzinie pomiędzy małżonkami (partnerami)	5.6	50.0	13.9	2.8	27.8
Przemoc w rodzinie w stosunku do dzieci	2.8	58.3	8.3	0.0	30.6
Brak mieszkań socjalnych dla rodzin	8.3	61.1	2.8	8.3	19.4
Brak mieszkań chronionych	8.3	36.1	19.4	2.8	33.3
Bezradność (brak umiejętności, kompetencji) opiekuńcza i wychowawcza rodziców wobec małoletnich dzieci (również brak właściwej opieki nad nimi)	2.8	75.0	11.1	0.0	11.1
Zły stan techniczny mieszkań komunalnych	2.8	66.7	8.3	5.6	16.7
Alkoholizm	2.8	69.4	8.3	2.8	16.7
Brak miejsc rekreacji dla rodziców z dziećmi	33.3	30.6	33.3	0.0	2.8

PROBLEMY W KATEGORII OSOBY DO 45 ROKU ŻYCIA	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Brak stałej pracy	5.6	86.1	2.8	2.8	2.8
Brak oferty edukacyjnej, która umożliwia przekwalifikowanie i mobilność na rynku pracy	22.2	47.2	16.7	5.6	8.3
Brak oferty podnoszenia kwalifikacji zawodowych	22.2	44.4	16.7	5.6	11.1
Brak polityki wspierającej zakładanie małych firm	22.2	25.0	16.7	2.8	33.3
Niski poziom opieki medycznej nad pracownikami	27.8	41.7	11.1	8.3	11.1
Brak nadzoru firm i przedsiębiorców nad bezpieczeństwem i higieną pracy	11.1	27.8	16.7	8.3	36.1
Brak profilaktyki zdrowotnej	11.1	44.4	8.3	8.3	27.8

PROBLEMY W KATEGORII OSOBY 45+	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Brak profilaktyki zdrowotnej	2.8	47.2	11.1	8.3	30.6
Zagrożenie utratą pracy	8.3	77.8	2.8	2.8	8.3
Niski poziom zainteresowania pracodawców tą kategorią pracowników	2.8	50.0	8.3	8.3	30.6
Wzrost liczby osób niepełnosprawnych w wyniku chorób przewlekłych	5.6	25.0	11.1	8.3	50.0
Brak pracy	5.6	83.3	2.8	2.8	5.6
Brak programów szkoleniowych umożliwiających wejście na rynek pracy	25.0	25.0	22.2	5.6	22.2
Brak oferty szkoleniowej umożliwiającej zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych	27.8	36.1	13.9	2.8	19.4
Brak polityki wspierającej zakładanie małych firm (np	25.0	19.4	13.9	2.8	38.9
Brak oferty edukacyjnej dla tej kategorii osób	16.7	13.9	13.9	5.6	50.0

PROBLEMY W KATEGORII OSOBY 60+	MAŁY	DUŻY	5 LAT	10-15 LAT	NIE WIEM
Brak zainteresowania ze strony członków najbliższej rodziny	27.8	33.3	13.9	0.0	25.0
Niesprawność fizyczna i psychiczna	8.3	41.7	11.1	5.6	33.3
Brak oferty zapewniającej możliwość zagospodarowania wolnego czasu	33.3	30.6	19.4	8.3	8.3
Ubóstwo	11.1	61.1	11.1	5.6	11.1
Alkoholizm	2.8	66.7	8.3	2.8	19.4
Utrudniony dostęp do świadczeń zdrowotnych i rehabilitacyjnych	5.6	72.2	5.6	2.8	13.9
Brak dziennych domów opieki nad osobami starszymi	22.2	50.0	13.9	5.6	8.3
Brak lekarskiej opieki geriatrycznej	8.3	63.9	11.1	0.0	16.7
Wzrost liczby osób niepełnosprawnych w wyniku wieku i chorób przewlekłych	13.9	38.9	11.1	2.8	33.3

Poniżej znajduje się zestawienie rozkładów podstawowych cech społeczno - demograficznych respondentów biorących udział w badaniu ankietowym.

CECHA SPOŁECZNO - DEMOGRAFICZNA		N	%
Płeć	Kobieta	23	65.7
	Mężczyzna	12	34.3
Wiek	do 35 lat	21	58.3
	36 - 45 lat	7	19.4
	46 - 55 lat	4	11.1
	ponad 55 lat	5	11.2
Wykształcenie	gimnazjalne	1	2.8
	zasadnicze zawodowe	1	2.8
	średnie techniczne (zawodowe)	3	8.3
	średnie ogólne	4	11.1
	policealne lub pomaturalne	1	2.8
	wyższe licencjackie (lub inżynierskie)	4	11.1
	wyższe magisterskie	22	61.1
Stan cywilny	pozostają w związku małżeńskim	28	77.8
	żyją w związku nieformalnym	1	2.8
	panna (kawaler)	5	13.9
	rozwiedziona (rozwiedziony)	2	5.6
Liczba dzieci	0	14	38.9
	1	13	36.1
	2	6	16.7
	3	2	5.6
	6	1	2.8
Dzielnica zamieszkania	Lipiny	8	22.2
	Chropaczów	12	33.3
	Zgoda	2	5.6
	Piaśniki	2	5.6
	Centrum	12	33.3
Okres zamieszkiwania w Świętochłowicach	Od urodzenia	16	44.4
	Przybycie jako niedoroslý jeszcze człowiek (np. z rodzicami)	5	13.9
	Przybycie do Świętochłowic z innej części Śląska	14	38.9
	Przybycie do Świętochłowic z innej części Polski lub z zagranicy	1	2.8
Sytuacja społeczno-zawodowa	Nie pracuję: jestem emerytem lub rencistą	4	11.1
	Pracuję na umowę o pracę	31	86.1
	Pracuję na umowę zlecenie (lub: o dzieło, honoraria)	1	2.8
Kategoria zawodowa	Przedstawiciel władz publicznych. wyższy urzędnik lub kierownik. zarządzający w przedsiębiorstwach	4	11.1
	Specjalista	13	36.1
	Technik lub inny średni personel	1	2.8
	Pracownik biurowy	12	33.3
	Pracownik usług osobistych lub sprzedawca	3	8.3
	Robotnik przemysłowy lub rzemieślnik	1	2.8
	Funkcjonariusz: siły zbrojne. policja lub inne grupy dyspozycyjne	2	5.6